

Postoje společnosti k fyzickým trestům na dětech

Petra Matýzková

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra MATÝZKOVÁ**
Osobní číslo: **H108186**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Postoje společnosti k fyzickým trestům na dětech**

Zásady pro vypracování:

Zadané zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálech IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- právní postavení dětí, jejich ochrana v mezinárodních dokumentech,
- fyzické tresty v historii,
- srovnání České republiky s jinými zeměmi v oblasti přístupu k tělesným trestům na dětech.

Jako součást práce bude provedeno šetření zaměřené na otázku zda fyzické tresty v dětství mohou ovlivnit postoje rodičů k výchově vlastních dětí a zda by rodiče souhlasili s úplným zákazem trestání dětí v naší republice.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Hanušová, J. Násilí na dětech – syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006.

Chromý, J. Kriminalita páchaná na mládeži – aktuální jevy a nová právní úprava v České republice. Praha: Linde, 2010.

Matějček, Z. Po dobrém nebo po zlém? Praha: Portál, 2007.

Prokop, M. Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí. Brno: Ekologický právní servis, 2000.

Špeciánová, Š. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. Praha: Linde, 2003.

Vaničková, E. Stop tělesným trestům. Praha: Česká společnost pro ochranu dětí, 2004.

Vaničková, E. Tělesné tresty dětí, definice–popis–následky. Praha: Grada, 2004.

Další literatura bude obsažena v projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Plíšková

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

V Brně
4.5.2012

PETRA MAJÍŽKOVÁ

Jméno, příjmení studenta

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Fyzické násilí provází lidstvo od jeho počátků. Formy a způsoby trestů se mění s vývojem společnosti. Mnohdy souvisí s náboženstvím, vždy se odvíjí od tradic a zvyklostí dané společnosti. Práva dospělých jedinců jsou odedávna zákony stanovena, ale práva dětí se začala formulovat teprve nedávno. Teoretická část práce je zaměřena na stručný popis historie tělesných trestů, vymezení základních pojmů a utřídění platné legislativy v oblasti ochrany a práv dětí. Praktickou částí je kvantitativní výzkum, který je navázán na dvě epidemiologické studie, které proběhly v České republice v letech 1993 a 2003. Jedná se o studie četnosti výskytu tělesných trestů u dětí ve věku 10-12 let. Zjištěná data jsou porovnaná s již dříve zjištěnými skutečnostmi. Cílem práce je zjištění, zda v posledních deseti letech došlo ke snížení používání tělesných trestů jako výchovného prostředku a zda se nějakým způsobem změnila forma odměn a trestů.

Klíčová slova: dítě, domácí násilí, fyzické tresty, syndrom CAN, výchova, rodina

ABSTRACT

Physical violence has accompanied the human history since ever. The forms and methods of punishment have changed over the years of society evolution. They often issue from religion, following the particular society's traditions and practices. Law has stipulated the rights of adult individuals since long ago but children's rights statements begun only recently. This thesis focuses in its theoretical part on a brief overview of corporal punishment history, basic terms definition and classification of law in force related to children protection and rights. The practical part includes a quantitative survey tied up with two epidemiologic studies done in the Czech Republic in 1993 and in 2003, respectively. The two projects studied the frequency of corporal punishment occurrence for children of the age 10-12 years. The acquired data are compared to the facts obtained previously. The thesis goal is to find out whether usage of corporal punishment as an educational tool has decreased over the last decade and whether the forms of reward and punishment have changed in some way.

Key words: child, domestic violence, physical punishment, CAN syndrome, education, family

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Aleně Plškové, za metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování bakalářské práce, panu Ing. Zdeňku Pokornému, Ph.Dr., za užitečné rady udílené v průběhu zhotovení práce a Ing. Josefu Trojanovi a mé rodině za pochopení a morální podporu nejen při tvorbě bakalářské práce, ale po dobu celého studia.

MOTTO

*„To, co dělám, je pouhou kapkou v moři:
Ale věřím, že by chyběla, kdyby tam nebyla.“
(Matka Tereza)*

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

.....
Petra MATÝZKOVÁ

OBSAH

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1 TEORETICKÉ VYMEZENÍ ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	12
1.1 TĚLESNÉ TRESTY – HISTORICKÝ VÝVOJ	12
1.2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	16
1.3 VÝCHOVA DĚTÍ.....	20
2 NÁSILÍ PÁCHANÉ NA DĚTECH.....	24
2.1 PREVENCE A SPOLEČENSKÁ NEBEZPEČNOST FYZICKÉHO NÁSILÍ	24
2.2 TĚLESNÉ TRESTY V RODINĚ, VÝZKUM V ČR.....	28
2.3 POMOC A OCHRANA	34
3 PLATNÁ LEGISLATIVA V OBLASTI OCHRANY PRÁV DĚTÍ.....	38
3.1 ZÁKLADNÍ MEZINÁRODNÍ DOKUMENTY V OBLASTI PRÁV DĚTÍ	38
3.2 NORMY PLATNÉ V ČESKÉ REPUBLICE.....	40
3.3 TĚLESNÉ TRESTY V OSTATNÍCH ZEMÍCH SVĚTA.....	43
II. PRAKTICKÁ ČÁST	46
4 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ A JEHO VÝSLEDKY	47
4.1 METODY, CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	47
4.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ	48
4.3 VLASTNÍ VÝZKUM	49
4.4 VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ.....	61
ZÁVĚR.....	63
SEZNAM LITERATURY	65
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	68
SEZNAM PŘÍLOH.....	69

ÚVOD

Jednou z nejvíce diskutovaných otázek poslední doby je zvyšující se násilí v celé naší společnosti. K otevření této otázky významně přispělo násilí páchané na dětech. Média informují o případech až neuvěřitelné brutality dospělých vůči sobě i dětem. Je mnoho názorů na tuto medializaci a postoj společnosti není jednotný. Část společnosti mluví o negativním dopadu na oběti, kterým médiu neustále připomínané prožitky ztěžují další život a jejich začlenění, druhá část zase zastává názor, že uveřejnění těchto případů pomáhá odstranit lhostejnost společnosti. V každém případě má medializace jeden velký přínos, kterým je vyvozená diskuse na nejvyšší politické úrovni.

Nejprobíranější otázkou jsou bezesporu tresty a násilí páchané na dětech. V roce 2009 tuto otázku otevřela tehdejší ministryně pro lidská práva a národnostní menšiny Džamila Stehlíková s návrhem úplného zákazu tělesných trestů na dětech po vzoru okolních států, jako je Rakousko, Německo nebo Francie. Na naší politické scéně se zatím nedaří tuto chystanou legislativu prosadit. Jedním z důvodů může být i fakt, že by mohl být tento zákon brán jako zasahování do soukromí rodiny. Podstatná část populace považuje tělesný trest (plácnutí, pohlavek a pod.) za krajní výchovný prostředek. Mezi rodiči ale se bohužel najdou i tací, kteří ve výchovném procesu využívají tresty naprosto běžně. Možná i proto je Česká republika podle mezinárodních studií zařazena do skupiny států, které jsou sledovány z důvodu nedostatečného respektování práv dítěte a vysokého výskytu týraných dětí. Zákonnodárci České republiky vyvíjí snahu o co nejefektivnější zapojení do politiky Evropské unie, přijali mezinárodní úmluvy týkající se práv dětí, existují platné zákony na ochranu dětí, a přesto se stále přetrvávající prvek násilí ve výchově nedaří eliminovat.

Nemyslím si, že úplný zákaz fyzických trestů na dětech je správnou cestou, protože v některých případech by mohl být ze strany dospívajících dětí či osob ve sporu zneužit. Z praxe a ze znalosti jednotlivých mediálních kauz usuzuji, že ani existence zákona zakazujícího trestání dětí neodradila týrající dospělé od jejich počinání. Domnívám se, že ani legislativci podpořená, zcela jistě pokroková a zajímavá myšlenka o úplném zákazu trestání dětí by stejně nezajistila, aby k násilí páchaném na dětech nedocházelo. Například porušení dopravních předpisů takovým způsobem, kdy by mohlo dojít k újmě na zdraví je také zakázáno, tresty jsou stanoveny a stejně jsou tato pravidla neustále porušována. Nepatříme ke státům, kde by bylo násilí na dětech přehlíženo. Další vývoj směrem k upevnění, dodržování platné legislativy v oblasti ochrany práv dětí a případný pokrok

jsou otázkou blízké budoucnosti. Považujeme se za kulturní a vyspělý stát, který násilí neschvaluje a osudy týraných dětí nejsou většině národa lhostejné. Dle mého názoru postačí jen přísněji vyžadovat dodržování platné legislativy, více vnímat své okolí a tím se možná podaří mnoha dětem zajistit klidnější dětství.

Tělesné tresty jsou jako výchovný prostředek používány na celém světě zřejmě již od počátků civilizace. Pokud se budeme hlouběji zabývat touto problematikou v současné kultuře, nejen v České republice, ale i v ostatních zemích světa zjistíme, že tělesné tresty a násilí na druhých nás budou zřejmě doprovázet i dál, možná v jiné formě, možná v menší míře.

Jsem matkou dnes patnáctiletého chlapce a musím přiznat, že jsem při výchově určitou formu tělesných trestů také použila. Rozhodně nejsem zastáncem tvrdých fyzických trestů při nějakém prohřešku. Na druhou stranu ale musím konstatovat, že v pravou chvíli a s nepřehnanou intenzitou je „fyzické upozornění“ pro dítě účinným podnětem. Dítě si musí uvědomit, že po prohřešku následuje nějaký trest. Nemělo by se v žádném případě jednat o počin, který by se dal nazvat tělesným trestem či dokonce týráním, ale spíše poukázání na to, že dítě něco dělá špatného. Obzvláště v období, kdy dítě není schopno chápat vysvětlované souvislosti, je tato forma, dle mého názoru nejúčinnější.

Téma své práce jsem si vybrala z osobních důvodů. Já sama jsem v dětském věku byla trestána jen velmi málo. Proto si nedovedu představit, že bych své dítě jakkoliv fyzicky trestala za špatnou známku, školní neúspěchy či jiné prohřešky. Mám zkušenosti při výchově a vzdělávání dítěte, které trpí dyslexií, dysgrafií a poruchou soustředění. Celkově syn potřeboval zvýšenou péči a hlavně pomoc při zvládnutí učebních úkolů. Přípravu do školy, bych s odstupem času mohla přirovnat k „psychologickému bitevnímu poli“, ale myslím, že jsme to oba zvládli. Dodnes mě mrzí, že mi někdy tzv. „ujela ruka“ a dobře si pamatuji, jak jsem se cítila provinile. S odstupem času si uvědomuji, že ve většině výchovných situací není nutné užívat sílu.

Obor sociální pedagogika je zaměřen na vztah jedince a společnosti, otázky socializace a resocializace. Je chápána jako pomoc ohroženým nebo zanedbávaným dětem a mládeži a nikdo nepotřebuje tuto pomoc víc než týrané nebo zneužívané dítě. Pracovníci v oboru sociální pedagogika se s těmito neradostnými případy ve své praxi setkávají a musí je řešit.

Cílem práce je teoretické vymezení a ucelení základních pojmů a platné legislativy v oblasti násilí na dětech a praktické zjištění k jakému posunu v dané oblasti došlo za posledních deset let. Zda rodiče spíše ustupují od tělesných trestů, jak tomu bylo v minulých letech nebo se výchovné metody nemění či naopak se procento trestajících rodičů zvyšuje.

Práce je rozdělena na dvě základní části. Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů, které je nezbytné pro pochopení problematiky, protože si každý může pod pojmem trest, šikana či domácí násilí představit naprosto odlišné situace. Zde je také stručně rozebrána historie tělesných trestů, protože dle mého přesvědčení je agresivita a s ní spojené násilí v člověku zakořeněno od pradávna. Násilí je součástí naší genetické výbavy, neboť bylo nutné pro přežití rasy. Společnost se však snaží po dlouhé věky násilí v člověku potlačit a snížit jej na co nejnižší možnou míru výskytu. Součástí teoretické části je i utřídění platné legislativy v této oblasti, jak ve světě, tak v České republice. Praktickou částí je kvantitativní výzkum, který je navázán na dvě epidemiologické studie, které proběhly v České republice v letech 1993 a 2003. Jedná se o studie četnosti výskytu tělesných trestů u dětí ve věku 10-12 let. Zjištěná data dávám do souvislostí a srovnávám s již dříve zjištěnými skutečnostmi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÉ VYMEZENÍ ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

1.1 Tělesné tresty – historický vývoj

Rozmanitost používaných tělesných trestů je v dnešní společnosti velmi rozsáhlá. Tresty, které jsou v jedné zemi zavrhovány, jsou jinde běžně užívány. Tělesné tresty, jejich formy a četnost využívání přímo ovlivnily vývoj jednotlivých lidských společností.

Každé takové společenství bylo po dobu svého vývoje určitým způsobem ovlivňováno vlastními pravidly, na které bylo po čase nahlíženo, jako na zákony. Ve všech zřízeních byla přijata vlastní pravidla, kterými se jeho členové řídili. Prakticky stejně je tomu v dnešní vyspělé společnosti. Rozdíly již nejsou tak značné jako kdysi, avšak stále se setkáváme s nejrůznějšími formami trestu, které nejsou pro moderní společnost akceptovatelné. V poslední době se setkáváme s významně diskutovaným problémem znásilňování a kamenování žen a dívek v arabských zemích.

Existence trestů je stará jako lidstvo samo. Můžeme se o tom přesvědčit například v sicilských jeskyních, kde byly nalezeny kresby z nejstarší doby kamenné. Tyto kresby věrně znázorňovaly formy tehdejších fyzických trestů. Malby vykreslovaly několik vzpřímených postav u jedné schoulené, která je svázaná tak, aby se škrtila, pokud se pokusí vstát. Jedná se zřejmě o nejstarší záznam o trestání a současně také doklad o tom, že tresty jsou tu odjakživa.

Z dochovaných dokumentů je zřejmé, že postoje jednotlivých společností si jsou ve svém vývoji blízké. Již u dávných kmenů bylo trestáno vše, co bylo považováno za špatné pro danou skupinu. S rozvojem lidské společnosti, osidlováním a budováním měst a vesnic se vyvíjely nové morální a společenské normy chování. Tímto vývojem byl ovlivněn i náhled jednotlivých lidských společností na využití fyzických trestů jako prostředku k udržení kázně a pořádku. Historicky je doložena existence měst, v oblasti Mezopotámie, kde žilo více než 50 000 obyvatel už 4000 let p. n. l. V této době již úlohu „zjednodušeného soudnictví“ přebírá do svých rukou stát. Rovněž dochází k rozvoji společenských a politických institucí, byrokracie, peněžního hospodářství a písma.

V mnoha dochovaných zákonících, které pochází z doby 2500 let p. n. l., byly zakomponovány tresty. K významným patří Ugrakinův zákoník, jenž sloužil jako podklad

pro následující zákony Mezopotámie. Některé tresty jsou v zákoníku přímo uvedeny, např. cizoložnice a lupiči se trestali ukamenováním. Nejznámější, nejstarší a nejlépe dochovaný úplný zákoník je Chamurapiho zákoník. Některé jeho zákonné a soudní postupy přetrvaly až do současnosti. Zákoník byl, co se týče trestů, velmi přísný. Důkazem jsou ustanovení týkající se způsobů trestání. Část těla, která se dopustila kriminálního činu, byla zmrzačena nebo amputována. Za celou řadu přestupků jako např. únos, krádež nebo prodej kradeného zboží, byl udělován nejvyšší možný postih, tedy trest smrti, který nebyl ve své době ničím výjimečným. Dítě je chápáno jako předmět, jenž je považován za nesvéprávný a zcela závislý na rodičích. Otec má absolutní rozhodovací pravomoc nad osudem svého potomka. Dle jeho rozhodnutí může být dítě prodáno do otroctví, zabito či zanecháno v přírodě svému osudu. Za člověka je dítě považováno až ve chvíli, kdy dosáhne dospělosti, tudíž něco jako období „dětství“ neexistuje.

Nový pohled na porušování zákonů a současně i na tresty se pojí až s nástupem křesťanství. Podle Starého zákona dal Bůh lidem Desatero, aby jim ukázal jakým způsobem správně žít. Lidem sdělená přikázání se také dají nazvat souhrnem morálky, ale rozhodně je nelze považovat za zákoník, neboť neobsahují žádné zmínky o trestu. Rozsáhlé soupisky prohřešků a trestů se vyskytují až v prvních pěti biblických knihách, tzv. Tórách. Kupříkladu v knize Exodus jsou stanoveny tresty za činy proti jiným osobám. Pachateli bylo učiněno to, co sám způsobil jinému. Biblické zákony jsou přímo spojovány s Bohem, tudíž každý kriminální skutek byl porušováním boží vůle, a proto musel být potrestán.

*„Jestliže o život přijde, dáš život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku,
nohu za nohu, spáleninu za spáleninu, modřinu za modřinu, jizvu za jizvu“¹*

(BIBLE, Exodus 21:23)

Tělesné tresty se k udržení pořádku nevyužívaly o nic méně, než před nástupem křesťanství. K nejčastějším způsobům trestání patřilo bičování, mrzačení a amputace. Výkon trestu byl ve většině případů prováděn veřejně, a tudíž bylo jeho součástí i opovržení a násilí ze strany přihlížejících.

K drobným změnám ve vývoji chápání dítěte v souvislosti s křesťanstvím dochází až někdy ve 4. stol. n. l. Děti byly stále vnímány jako předmět sloužící potřebám dospělého.

¹ Bible, písmo svaté Starého a nového zákona, včetně deuterokanonických knih. Praha: Česká biblická společnost, 1995, s. 285

Příliš respektován nebyl ani zákaz jejich zabíjení. Přesto se dá konstatovat, že pozornost společnosti se na zájmy dítěte zaměřuje stále více a dítě začíná mít svoji hodnotu, i když pouze po stránce ideologické. Především ze strany církve vzrůstá snaha o zvýšení péče poskytování pomoci dětem, které se ocitly v nepříznivé situaci. Začínají se budovat nalezinice pro opuštěné děti a první špitály.

Kolébkou druhého nejrozšířenějšího náboženství - islámu se staly arabské kmeny žijící na území dnešního Blízkého Východu. Islám je konzervativní náboženství vyžadující naprostou poslušnost boha a islámského zákona. Už sám výraz „*islám*“ znamená „*podřízení se*“ či „*odevzdání*“. Základním textem Islámu je Korán, v němž je, mimo jiné, také řečeno, že všechno je dovoleno, pokud to není přímo zakázáno. Celý Korán je muslimy chápán jako absolutní a neměnná pravda, a proto se až do současnosti mezi běžné tresty řadí ukamenování, amputace ruky, bičování nebo ukřižování. Systémem islámského náboženského práva je *šaría*, neboli „jasná stezka“. Není to zákoník v pravém slova smyslu. Jedná se spíše o typ právního systému, který je založen na starobylých náboženských textech.²

V souvislosti s prvními vznikajícími zákoníky nelze opominout ani východní učení a náboženství. Čínský zákoník Tang patří mezi nejstarší úplné zákoníky, které se dochovaly až do současnosti. Mnoha zákoníkům je připisován božský původ, Tang však uvádí, že vznikl z nutnosti. Jako v každé tehdejší společnosti byla hodnota člověka rozdílná. Tresty se lišily nejen podle provincie, ale i jako podle postavení obětí a provinilého. Jako jeden z mála právních dokumentů se Tang zabývá pohlavím nebo věkem odsouzeného pachatele. Ženy dostávaly lehčí tresty než muži. Zvláštní ohled byl brán na ženy těhotné, které nesměly být mučeny ani bity a výkon trestu smrti byl vždy odkládán až do doby nejméně 100 dní od porodu dítěte. Na zřetel byl brán také věk provinilce. Tresty se mnohdy zmírňovaly velmi mladým osobám a děti mladší 7 let obvykle trestu smrti unikly úplně. Pro děti ve věku do 15 let existovala možnost vykoupení se pokutou a nebyly mučeny, s výjimkou spáchání nejtěžších zločinů. Totéž platilo i pro osoby mentálně postižené všech sociálních skupin. V čínském učení silně zakořeněná rodinná soudržnost se v zákoníku také odrážela. Odsouzeným jedincům, kteří byli jedinou oporou starých nebo nemohoucích rodičů, byl jim trest smrti či vězení zmírněn nebo změněn na trest jiný.

² LYONS, L., *Historie trestu, justiční tresty od dávných dob do současnosti*. Praha: Svojtka a Co, 2004, s. 38

K rozvoji moderního chápání dítěte jako lidské bytosti dochází až někdy v 16. století. Historicky je zaznamenán větší zájem o vývoj dítěte, jeho potřeby, citění, osobnost. V tomto období působil též významný český filozof a pedagog, „učitel národů“ – Jan Ámos Komenský. Jeho pedagogická činnost patří k nejvýznamnějším počínům ve vztahu k dítěti a dětství vůbec. Přinesl mnoho poznatků o péči a výchově dítěte a poukázal na dětství, jako na důležitou část života jedince.

Hodnota dítěte se s rozvojem společnosti neustále zvyšuje. Rodiče se dětem více věnují, stále více zasahují do jejich života a snaží se je formovat. Přirozené potřeby dětí se začínají zohledňovat, poznávat a uspokojovat. Celé 19. století a polovina 20. století jsou ve znamení snahy o hlubší poznání života a potřeb dítěte. Vedle zájmu o odložené, postižené či opuštěné děti se objevují jedinci a vznikají organizace, které se zajímají o děti chudé a nucené pracovat. Za průlom v oblasti dětských práv se dá považovat snaha o omezení dětské práce, která není v té době ničím neobvyklým. Děti pracují tvrdě, za velmi nízkou cenu a ve většině případů si neplní školní docházku. Až koncem 19. století je u dětí do 15 let výdělečná práce zcela zakázána. Na našem území byly tělesné tresty zrušeny v roce 1867. Jedná se o důležitý mezník v našich dějinách, protože společnost tímto počinem odmítla tělesné trýznění lidí včetně dětí.

O právech a postavení dětí ve společnosti se začíná stále více diskutovat zejména po první světové válce. Válka zasáhla miliony lidí a zanechala mnoho sirotků, proto se stále zvyšuje potřeba nějak formulovat i dětská práva. Od tělesných trestů se krok za krokem ustupuje, jak je možné zjistit v dobové literatuře věnované výchově a trestání dítěte. „...*tělesným trestem způsobená bolest před zlým sice odstrašuje, ale k dobru neláká. – Způsobili-li jsme trestem lítost, volili jsme trest pravý, po takovém jistě následuje polepšení.*“³

Dítě se postupně stává partnerem dospělého. Mění se přístupy a objevují se názory, že dětství je období, které má nemalý vliv na celý další život člověka. V mnoha rodinách však výchova zůstává založena na tradiční vysoké poslušnosti dětí vůči rodičům a domácí prostředí je místem tvrdých sankcí při neuposlechnutí. Přísnost v oblasti výchovy zejména ze strany otců a vnímání potomka jako plnohodnotné lidské bytosti až ve vyšším věku v poválečném období stále přetrvává.

³ NINGER, J. *O trestání v rodině: Pro rodiče a jiné dospělé čtenáře*. Knihovny rodičů a vychovatelů, 1. vyd., 1940, s. 13

Mezi první pokusy o řešení zvláštní ochrany dětí patří Ženevská deklarace práv dítěte, kterou v roce 1924 přijala organizace Spojené národy. Po druhé světové válce, kdy vznikla Organizace spojených národů, je v roce 1948 vyhlášena Všeobecná charta lidských práv a v roce 1959 pak dokonce Charta práv dítěte. V roce 1989 nakonec vzniká nejdůležitější dokument v oblasti dětských práv a to Úmluva o právech dítěte, která vstupuje v platnost v roce 1990. Tento dokument do současnosti ratifikovalo celkem 193 států, včetně České republiky, která akt přijetí vlastně podstoupila dvakrát. Poprvé jako součást tehdejší Československé federativní republiky v roce 1991 a podruhé po rozpadu federace a vzniku samostatné České republiky dne 1. ledna 1993.

1.2 Vymezení základních pojmů

DEFINICE DÍTĚTE - podle Úmluvy o právech dítěte článek 1, je za dítě považována lidská bytost, mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.⁴

TREST – dá se formulovat i jako sankce. Jedná se o nějakou újmu, ztrátu či bolest, která je způsobena viníkovi oprávněnou osobou (např. soudy) z důvodů nedodržení platných norem stanovených daným společenstvím. Ve výchově se jedná o nejpoužívanější a nejčastější způsob jak usměrnit chování. Pokud děti vnímají trest jako ponižující, může v nich vyvolávat pocit nenávisti vůči trestající osobě a touhu po pomstě. Trest bývá často účinný až teprve ve spojení s odměnou.

ODMĚNA – pod tímto pojmem je možné si představit různé formy pochval, projevy sympatie, lásky, uznání a zájmu. Dítě získává informace, že vše dělá dobře a pokud je odměňováno, má sklon takové chování opakovat. Odměny jsou dle výzkumů vyhodnoceny za mnohem efektivnější nástroj výchovy než tresty.⁵

⁴ Sdělení č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte
ROUSOVÁ, J. *Mami, tati, znáš má práva? Malá publikace o Úmluvě o právech dítěte*. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008, s. 5

⁵ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 31-37
VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, s. 459-462
Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018 [online] [cit. 2013-01-21]
Dostupné z: <http://www.stopnasilinadetch.cz/pdf/narodnistrategie.pdf>

FUNKCE TRESTU

Ochranná funkce – chrání společnost před pachateli, např. uvězněním, odloučením od ostatních členů společnosti, z důvodu znemožnění páchaní další trestné činnosti.

Preventivní funkce – slouží jako prostředek k odstrašení či odrazení ostatních členů společnosti od podobné nebo stejné činnosti.

Výchovná funkce – slouží k nápravě, případně převýchově viníka.

Restaurativní funkce – slouží k obnově spravedlnosti, která byla přečinem porušena.

CITOVÉ TÝRÁNÍ - zahrnuje takové chování dospělé osoby, které má vážný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Citové týrání může mít formu verbálních útoků na sebevědomí dítěte, opakované ponižování dítěte či jeho zavrhování. Vystavování dítěte násilí nebo vážným konfliktům doma, násilná izolace, omezování dítěte, vyvolávání situace, kdy dítě má skoro stále pocit strachu nebo je vystaveno dlouhodobé životní nejistotě, způsobuje citové ublížení. Nepřiměřené ambice dospělých členů rodiny či dysfunkce rodiny vede často ke stálým útokům na dítě.

FORMY TĚLESNÉHO TÝRÁNÍ

Tělesné týrání dítěte aktivní – jedná se o veškeré násilí páchané na dítěti. Záměrné opomenutí péče, bití, dušení, otrávení, popálení, opaření, jiné tresty, nedostatečná ochrana před násilím.

Tělesné týrání dítěte pasivní – lze formulovat jako nedostatečné uspokojení nejdůležitějších tělesných potřeb dítěte – jak psychických, tak i sociálních. Patří sem nedostatečná výživa, nedostatek zdravotní péče, vzdělání, přístřeší, ošacení.

TĚLESNÝ TREST DÍTĚTE - je každý trest, kde je použita tělesná síla způsobující bolest, či byť nepatrný dyskomfort dítěte. Tělesný trest za použití předmětu, na citlivou část těla nebo když po ranách zůstávají na těle stopy je týráním dítěte.⁶

⁶ VANIČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 31-37

VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, s. 459-462

Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018 [online] [cit. 2013-01-21]

Dostupné z: <http://www.stopnasilinadetch.cz/pdf/narodnistrategie.pdf>

ZANEDBÁVÁNÍ - je pojímáno jako jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu vývoji dítěte a nebo dítě ohrožuje. U dítěte můžeme rozpoznat zanedbávání tělesné, citové, zanedbávání výchovy a vzdělání.

TĚLESNÉ TÝRÁNÍ – je podle Zdravotní komise rady Evropy z roku 1992 definováno jako tělesné ublížení dítěti anebo nezabránění utrpení dítěte včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo mu nebylo zabráněno.⁷

SYSTÉMOVÉ TÝRÁNÍ – jedná se o druhotné ponižování. Je způsobeno tím systémem, který byl založen pro ochranu a pomoc dětem a jejich rodinám. Jedná se o případy, kdy je dítě neprávem odděleno od rodičů, je o něj špatně pečováno v denních zařízeních, školách, pěstounském zařízení apod. Dětem nejsou poskytovány dostatečné služby či zdroje pomoci, jsou zbytečně a necitlivě lékařsky vyšetřovány nebo je jim upíráno právo na informace a právo být slyšen.⁸

POHLAVNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ - je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.

Pohlavní zneužívání se dělí na bezdotykové a dotykové. K možnostem bezdotykového zneužívání patří setkání s exhibicionisty nebo účast na sexuálních aktivitách, kde nedochází k žádnému tělesnému kontaktu, např. vystavování dítěte pornografickým záznamům. Kontaktní (dotykové) zneužívání je takové, kde dochází k pohlavnímu kontaktu, včetně laskání prsou a pohlavních orgánů, pohlavnímu styku, orálnímu nebo análnímu pohlavnímu styku.⁹

⁷ VANÍČKOVÁ, E. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995, s. 7

⁸ VANÍČKOVÁ, E. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995, s. 36

⁹ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 31-37

VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, s. 459-462

Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018 [online] [cit. 2013-01-21]

Dostupné z: <http://www.stopnasilinadetch.cz/pdf/narodnistrategie.pdf>

DOMÁCÍ NÁSILÍ - pokud se týká dětí, má tři formy - syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte, děti v roli svědků rodičovského či partnerského násilí a samotné agresivní chování dětí.

ŠIKANOVÁNÍ - je sociální porucha vztahů ve skupině, ve které hraje roli vztah agresora a oběti, kdy týrání druhého přináší satisfakci moci nad druhým. Může být součástí života rodiny.

SYNDROM CAN – jedná se o syndrom týraného, zanedbaného a zneužívaného dítěte. Lze jej nazvat jako soubor nepříznivých vlivů na vývoj dítěte a jeho postavení ve společnosti a v rodině. Je výsledkem většinou úmyslného ubližování dítěti, které páchají lidé z nejbližšího okolí.

Ve velkém množství zjištěných případů se jedná rodiče nebo o osoby, kterým bylo dítě svěřeno do péče. S fyzickým týráním je spojeno i psychické utrpení dítěte a záporné emocionální prožitky. Jedná se jak o nedostatek citových a duševních potřeb (láska, porozumění), ale hlavně také především ponižování, zesměšňování, nadávky.

ZNAKY týraného nebo zanedbávaného dítěte:

- retardace či špatný vývoj dítěte,
- poruchy vývoje a růstu dítěte,
- pasivita ze strany dítěte,
- sociálně nežádoucí chování,
- nedostatek sociálních dovedností.¹⁰

¹⁰ VANIČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 31-37

VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, s. 459-462

Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018, [online] [cit. 2013-01-21]

Dostupné z: <http://www.stopnasilinadetch.cz/pdf/narodnistrategie.pdf>

1.3 Výchova dětí

Člověk je tvor společenský, který se člověkem stává teprve začleněním mezi ostatní lidi. Pro začlenění je nutné získat základní návyky důležité k přežití ve společnosti. V tomto procesu má rodina zásadní význam. Jedním z hlavních úkolů rodičů je připravit dítě na úspěšné fungování mezi ostatními lidmi. Výchova je vlastně navození určitých vztahů mezi rodiči a dítětem. A nejedná se pouze o vztah jednostranný, směrem od rodičů k dítěti, ale o vztah vzájemný. Děti svým chováním a jednáním ovlivňují a vychovávají své rodiče. Jde tedy o vzájemnou kultivaci v oblasti komunikace, vnímání druhých, života a celkového pohledu na svět.

Dávno neplatí kdysi uznávaný a prosazovaný názor, že dítě se rodí jako „tabula rasa“ čili nepopsaná deska a výchovou z něj lze udělat cokoli. Platí ovšem, že na vývoj osobnosti má sociální zkušenost značný vliv. Praxe ukazuje, že zkušenosti získané v raném vývojovém období mají pro člověka zásadní význam. Rodiči zvolený styl výchovy určuje základní osobnostní rysy dítěte. Výchovným působením lze v mnoha směrech ovlivnit životní úspěšnost potomka. Na počátku života je nejdůležitější osobou pro dítě jeho matka. Otec se stává pro dítě významným až později, stejně jako sourozenci a další příslušníci širší rodiny. Vývoj dítěte může být ovlivněn dalšími činiteli, jako jsou například úplnost rodiny, její soudržnost, počet členů rodiny, socioekonomický standard aj.

Rodina je místo prvních kontaktů dítěte s okolním světem. Podle odezvy ze strany rodičů se dítě dozvídá jaké je. Reakce dospělých dětem napoví, pokud udělají něco špatně. Velice rychle si uvědomí a zapamatují si, za jaké chování následuje odměna a za jaké naopak trest. To, jak dítě vidí samo sebe, je také výsledkem reakce osob z jeho nejbližšího okolí. Pokud bude dítě vyrůstat v nepodnětném prostředí, kde je na denním pořádku používání trestů, odmítání či nezáměrných rodičů, bude jeho další vývoj narušen. Naopak láskyplný a trpělivý přístup, respektování osobnosti a určitá míra samostatnosti, spolu s vysvětlením co se má a co se nemá, je pro další rozvoj dítěte pozitivní.

Velmi důležitá je i skutečnost, že dítě chování svých rodičů napodobuje a rodič je pro ně vzorem. Někteří rodiče mohou být nevyzrálí, nedovedou si poradit s novou zkušeností, jakou bezesporu výchova dítěte je. Tresty mohou považovat za správnou metodu, kterou řeší své problémy s dítětem. Většina rodičů, kteří tresty používají, byla s podobnými výchovnými prostředky konfrontována i ve svém dětství, a proto považují bití svého

potomka za naprosto normální. Bohužel nechápu, že tímto způsobem v dítěti pěstují bezmoc, slepou poslušnost či závislé chování. Dítě je vychováváno celkovým chováním rodičů. Rodiče si tuto skutečnost neuvědomují, neuvažují o tom a mnohdy to ani neví.¹¹

Existuje několik teorií, které se pokouší vysvětlit duši člověka, jeho vývoj a osobnost. Mezi nejznámější vývojové teorie patří Teorie psychosociálního vývoje dle Eriksona. Autor názoru rozděluje život člověka do několika vývojových stádií. V prvním období se vytváří důvěrný vztah s matkou, v druhém období získává dítě autonomii a zjišťuje, co všechno může. Předškolní věk je obdobím iniciativy, vytváření svědomí, dítě vnímá pocit viny. Novým pocitem může být i méněcennost jako reakce na nezdar. Adolescence je období věčných pochybností o sobě samotném. Neadekvátní péče v kterékoliv fázi se může odrazit ve vývoji osobnosti dítěte. Tělesný trest znamená pro každé dítě traumatickou zkušenost. Násilí i zanedbání základních potřeb ve výchově dítěte je pro dítě stresem, vede k rozvoji obranných mechanismů, a mění tak chování i osobnost dítěte.¹²

Ke vzniku záporného sebehodnocení mohou přispět některé nežádoucí výchovné postupy, které rodiče používají.

Stručný přehled nežádoucích výchovných postupů:

- **citová deprivace, strádání, málo lásky až zavrhování** - z dítěte může vyrůst agresivní, nepřátelský jedinec, který má problém obstát v mezilidských vztazích.
- **přílišné omezování a vysoké nároky na dítě** - může u dítěte způsobovat úzkost, strach, že udělá něco špatně.
- **celkové výchovné zanedbání** - dítě může při normální inteligenci vykazovat znaky slabomyslnosti.
- **výrazná orientace na chyby, které jsou dramatizovány** - může způsobit pasivitu, špatné sebehodnocení, nic nedělat = nic nepokazit.
- **rozporuplná komunikace s dítětem** - může vyústit v úzkost, nejistotu, nedůvěru dítěte vůči okolí, ale i k sobě.

¹¹ MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007, s. 104

¹² VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004, s. 76

- **podmíněná láska** – malé dítě cítí potřebu být rodiči milováno a pokud rodiče svoji lásku podmiňují splněním určitých podmínek, dítě se naučí, že lásku si může „koupit“. Např. „Teprve až sníš celý oběd, můžeš za mnou přijít.“ Tímto si dítě může nevědomky vytvořit pravidlo, že rodiče jej budou mít rádi pouze tehdy, pokud bude či nebude něco dělat. Ale láska je zadarmo, je to dárek, který patří druhému a bez podmínek.
- **necitlivé srovnávání s ostatními** – např. „Vašek to je aspoň šikovný kluk, má samé jedničky, ne jak ty.“ Dítě takhle získá pocit, že všichni lidé se dělí na schopné a neschopné, chytré a hloupé či hodné nebo zlé. Smíří se s tím, že samo je zařazováno k těm druhým, naučí se prohrávat a cítí se méněcenné. Naučí se ohlížet se na druhé a hledat v čem jsou lepší. Přitom je normální a přirozené, že každý je jiný, v něčem lepší, v něčem horší, ale takto vychovávanému dítěti tento fakt uniká a stále se s někým porovnává a stále prohrává.
- **odsuzování celé osobnosti** – dítě si zafixuje, že udělat chybu, se rovná být neschopný nebo špatný. Tím si může vypěstovat pocit méněcennosti či neschopnosti.
- **více kritiky než pochval** – naše společnost je obecně více zaměřena na chybu než na pochvalu a rodiče nejsou žádnou výjimkou. Vytýkají dětem všechny chyby, ale s pochvalami šetří. Udělat něco správně je považováno samozřejmost a není třeba komentáře. Naopak chyby se zveličují. Ale dítě je na začátku života, sbírá zkušenosti a dopouští se mnoha chyb. A pokud zná ze strany rodičů pouze necitlivou kritiku, jen těžko si vytvoří pocit vlastní hodnoty a potřebnou sebedůvěru. Dítě se naučí nevídat si vlastních úspěchů a zaměřuje se pouze na vnímání a eliminaci vlastního pochybení.
- **potlačení oprávněné hrdosti** – z obavy rodičů, aby se dítě nestalo arogantním a domýšlivým, potlačují jeho hrdost na vlastní výkon. Dítě se naučí nedávat hrdost najevo, tvářit se skromně, či pochvalu zahrát do ztracena. Tím se ochudí o prožití pocitu vlastní úspěšnosti a dobrého výkonu. Okrádá se o oprávněné zvýšení sebedůvěry.
- **podceňování schopností** – většina dětí má potřebu předvést se svému okolí v tom co všechno umí, ovšem rodiče je v tom často brzdí. Např. „Tomu ještě nerozumíš“, „Nesahej na to, ať ti to spadne“. Dítě se tímto dovídá, že je hloupé, nešikovné či

jinak neschopné a získává negativní sebeobraz. S takovou výchovou se dítě v životě obává pouštět do nových a neznámých činností, protože se neustále podceňuje.¹³

Umění vychovávat dítě není ani samozřejmé, ani jednoduché. Lovasová ve své publikaci vztahující se k výchově a trestání dětí poukazuje na fakt, že pocit vlastní méněcennosti, získaný v dětství, může být v dospělosti pro jedince obrovský problém. Mnoha osobám může komplikovat soužití s ostatními lidmi a někdy i se sebou samým. Nesprávná výchova často způsobí, že si jedinec nedůvěřuje a pochybuje o sobě a obdobným způsobem přistupuje i k ostatním. Je jen na rodičích a zvoleném způsobu výchovy, zda svým dětem usnadní životní start. Dle odborníků je pozitivní výchova tím správným směrem. V praxi je nesmírně důležité mít na vědomí fakt, že právě rodič je tou osobou, která předává vzorce chování a vychovává budoucí generace.¹⁴

Je třeba mít na paměti, že vychovávají odměny a tresty pouze napravují chyby. Trest má k tomu, aby naplnil výchovná opatření splnit tři funkce:

- napravit škodu
- zabránit opakování
- zbavit viníka pocitu viny¹⁵

¹³ VANÍČKOVÁ, E. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995, s. 8-10

Výchova dítěte v rodině [online] [cit. 2013-01-18] Dostupné z: <http://www.psyx.cz/texty>

¹⁴ LOVASOVÁ, L., SCHMIDOVÁ, K. *Tělesné tresty*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 12-13

¹⁵ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí*. In Sborník *Násilí na dětech*. Praha: Humanitas-Profes, o.p.s., 2003, s. 20

2 NÁSILÍ PÁCHANÉ NA DĚTECH

2.1 Prevence a společenská nebezpečnost fyzického násilí

V České republice jako první poukázal na závažnost týrání dětí prof. Ringel, přednosta pediatrické kliniky vinohradské fakultní nemocnice v roce 1971. Na konferenci pořádané v Praze vystoupil s požadavkem na nutnost zaměření pozornosti lékařů na fyzické týrání a nadměrné bití dítěte. Výsledkem jeho výzvy byla povinnost zdravotníků hlásit týrání dětí a to i v případech, že by šlo o pouhé podezření.

Nejen o zranění, která dětem rodiče způsobují, ale také o psychiku týraného dítěte se začíná zajímat stále více odborníků. Provádějí se výzkumy v dané problematice. Fakta zjištěná realizací studií nejsou pro výzkumníky příliš radostná. Hlubším rozбором zjištěných skutečností se zjišťuje, jaké nebezpečí tělesné tresty skrývají.¹⁶

Tělesný trest představuje významné riziko pro bezpečný vývoj osobnosti dítěte, protože:

- učí násilí,
- ničí jistotu pocitu bezvýhradné lásky, bezpečí a přijetí,
- je příčinou úzkosti v očekávání dalšího útoku,
- v dítěti vyvolává zlobu, vztek a hněv, které spouští touhu po pomstě,
- programuje dítě k akceptaci nelogických argumentů,
- snižuje citlivost a soucit,
- učí dítě, že si nezasluhuje respekt,
- učí dítě, že k dobru se dopracuje trestem,
- učí dítě, že trápení se ignoruje,
- učí dítě, že trest a násilí jsou projevy lásky,
- učí dítě k popírání pocitů.

Dle tvrzení Vaníčkové tíhnou trestané děti v dospělosti k profesím, kde vyžaduje plnění pracovních podmínek nějakou formu násilí, velice často inklinují k radikálnímu černobílému vidění světa s netolerancí k minoritám, v mnohých případech jsou ochotni se slepě podrobit silné autoritě, opakovaně odmítají pochopit souvislost mezi zkušeností

¹⁶ VANÍČKOVÁ, E. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995, s. 5-6

s násilím v dětství a následně násilným chováním v dospělosti. V obtížných životních situacích prožívají naučený pocit bezmoci a tím se spouští agresivní jednání.¹⁷

Je řada možností, kterých lze využít k usměrnění dítěte bez fyzického násilí. Dítě se musí dozvědět, že se dopustilo prohřešku. Hlavní je naučit děti umění přemýšlet o svém jednání. Je známo mnoho argumentů proč neužívat fyzického násilí na dětech. Patří mezi ně i tyto velmi podstatné příčiny:

- **násilí narušuje duševní vývoj dětí** – trestané děti se naučí udělat to, co je jim nařízeno, protože se tak vyhnou trestu a nad svým chováním nepřemýšlí.
- **z dětí mohou vyrůst agresivní jedinci** – je vědecky prokázáno, že trestané děti daleko více tíhnou k řešení problematických situací násilím.
- **vzniklé problémy řeší trestaní jedinci nestandardně** – s životními situacemi se trestané děti vyrovnávají hůře, jejich schopnost zvládat zátěžové situace se snižuje a problémy řeší často únikovým způsobem. Se svým trápením si jedinec neumí poradit sám, za možné východisko považuje užívání různých návykových látek. Výjimkou nejsou ani bulimie či anorexie u dívek.
- **utíkají z domova** – konflikty s rodiči většinou dohánějí děti k útěku. Domov pro ně není místem klidu a bezpečí jako u ostatních rodin.
- **chodí „za školu“** – ve většině případů se dětem zhorší prospěch, proto raději ze strachu z možného trestu za špatné známky do školy nechodí.
- **tresty snižují sebehodnocení a sebevědomí dětí.**

Existuje mnoho názorů na výchovu dětí, ale podle Úmluvy o právech dítěte, musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí.¹⁸ O žádné formě výchovy se nedá říci, že je dokonalá. Ani rodiče nemusí být a většinou ani nejsou dokonalí, ale je nutné zvolit správný způsob výchovy. Odborníci prokázali, že jestliže dítě denně zažívá negativní pocity, vyroste z něj labilní jedinec, nikoliv odolná osobnost. V mnoha případech se násilí přesouvá z rodičů na děti. Při založení vlastní rodiny pak nevědomky přenáší do svých rodinných rituálů výchovné prostředky spojené s násilím. Odborníci se shodují na tom, že se jedná o naprosto normální jev, protože děti vychované v prostředí

¹⁷ VANIČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 79

¹⁸ Sdělení č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte

preferujícím hrubé jednání jiný model neznají. Přenos násilného chování z generace na generaci bohužel pokračuje. Společnost se snaží s tímto nežádoucím jevem bojovat, protože je prokázáno, že veškeré násilí páchané na dětech poškozuje jejich emoce, schopnost vnímání ostatních lidí, přijímání či projevy lásky, vývoj osobnosti a následky jsou nedozírné pro děti i celou společnost.¹⁹

Nedílnou součástí užívání fyzických trestů je psychické strádání dětí. Ve většině případů týrání se u dětí projevuje opakované trauma, kdy prožívají různé negativní pocity, především bolest a ponížení. Výjimkou není ani strach, vzdor nebo silný vztek vůči trestajícím rodičům. Každý jedinec se snaží traumatizující situace nějak zvládat a k tomu používá různé obranné mechanismy. Někdy dítě prožívá pocity viny a trestající rodiče omlouvá, jindy se dítě samo může projevovat agresivně. Následky trestání se mohou projevit poruchami osobnostního vývoje, které se přenáší i do dospělosti.²⁰

Je v zájmu společnosti, aby se výskyt nežádoucích jevů omezil na minimum a jednou z možností snižování je také **prevence nežádoucích jevů**. Obecně se dá prevencí nazvat soubor všech možných opatření, které se využívají v situacích a případech, kdy je snaha předejít výskytu nežádoucích jevů ve společnosti. Násilí páchané na dětech je pro vyspělou společnost jevem nežádoucím. Proto má většina států vypracovaný plán či strategii boje proti násilí na dětech. V České republice existuje dokument „Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018“, který má za cíl posílit efektivitu boje proti násilí na dětech. Vláda vzala „strategii“ na vědomí usnesením vlády ze dne 3. září 2008 č. 1139 a v jejím úvodu se říká:

„... Násilí na dětech nelze akceptovat, a to v žádné z jeho forem. Každé násilí je neospravedlnitelné, neomluvitelné, nepřijatelné, v rozporu s právy dětí a lze mu předcházet. Stávající platná legislativa není v České republice náležitě dodržována. V současné době neexistují souhrnná validní data o násilí na dětech v České republice. Pilotní studie uvádějí nepřesné a mnohdy zavádějící údaje. Existuje sběr dat v rámci resortu Ministerstva vnitra, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva zdravotnictví, České školní inspekce a Ústavem pro informace ve vzdělávání.

¹⁹ *Výchova bez bití facek* [online] [cit. 2013-01-16] Dostupné z: <http://www.mimiforum.cz>
VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 41-96

²⁰ KOCOURKOVÁ, J. *Vliv bolesti a ponižování na psychiku dítěte*. In Sborník *Násilí na dětech*. Praha: Humanitas-Profes, o.p.s., 2003, s. 22

V současné době se prevenci násilí na dětech věnuje pozornost v řadě dokumentů, z nichž lze uvést například následující: Národní koncepce rodinné politiky, Koncepce péče o ohrožené děti a sociálně-právní ochrana dětí, rovnost žen a mužů, Pomoc rodinám v hmotné nouzi, Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže, Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, Národní plán boje proti obchodování s lidmi a řada dalších. Národní strategie prevence násilí na dětech je v souladu s doporučením Světové zprávy o násilí na dětech, má za cíl odstranění roztržitésti primárně preventivních programů a přispět tak ke zvýšení jejich efektivity...²¹

Prevenci, neboli „předcházení výskytu nežádoucích jevů“ v oblasti násilí můžeme rozdělit do tří základních okruhů – primární, sekundární a terciální.

Primární prevence – zkoumá podmínky a příčiny vzniku nežádoucích jevů, hledá způsob, jak jim předcházet. Jejím cílem je snížení pravděpodobnosti vzniku a výskytu poškození. Je zaměřena na širokou veřejnost. Nezastupitelnou úlohu při působení na velký okruh lidí mají využívaná média – tisk a ostatní sdělovací prostředky, ale také školy a další instituce, které mají co do činění s dětskou problematikou. Do této kategorie patří také všechny zákony, vyhlášky i směrnice, které se nějakým způsobem týkají života dětí. Jedna část primární prevence je zaměřena na výchovu rodičů, vychovatelů a pedagogů. Orientuje se na informovanost o právech dítěte, odpovědnost, o správné výživě a životosprávě, zabezpečení příkladné péče, informace o nebezpečí alkoholu, drog či jiných návykových látek apod. Prevence se v další části zaměřuje také na děti. Děti musí být informovány o svých právech, o standardech v oblasti výchovy obvyklých v dané společnosti, o způsobech předcházení vzniku možných rizik. Nanejvýš vhodné jsou různé zájmové programy pro trávení volného času, který se děti naučí aktivně využívat.

Sekundární prevence – se snaží o zachycení nežádoucích jevů a brání jejich šíření a prohloubení. Cílem je vyhledávat rizikové skupiny obyvatel (mládež, sociálně slabé rodiny, menšiny apod.), kterým je nabídnuta pomoc. V úvahu jsou brány i rizikové situace, při kterých dochází nejvíce k ubližování dětem. Nejčastěji vychází z rodinných konfliktů, rozvodových sporů, sociálních nejistot, stresu, zklamání či společenské izolovanosti.

²¹ *Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018* [online] [cit. 2013-01-21]
Dostupné z: <http://www.stopnasilinadetech.cz/pdf/narodnistrategie.pdf>

Terciální prevence – má za cíl zabránit opakování výskytu nežádoucího jevu u dětí či jedinců, u kterých bylo ublížení či zneužití již zaznamenáno. Je nutné zajistit, aby se násilí neopakovalo, dále neprohlubovalo a veškeré neblahé následky, které z tohoto jednání vůči dítěti vyplynuly, byly sníženy na minimum.

Z hlediska prevence patří k nejúčinnějším nástrojům ochrany dětí jejich vyhledávání, ověřování nahlášených případů týrání a především včasné zahájení sociální práce se všemi osobami zainteresovanými v konkrétních případech. Za preventivní působení se nedá považovat jakákoliv činnost, byť myšlena v dobrém, která je prováděna jakoukoliv osobou a v jakoukoliv dobu. Obsah prevence musí mít konkrétně formulovaný způsob provedení a jasně stanovený cíl. Skutečnou prevenci představuje pouze cílené, záměrné, dlouhodobé a systematické působení. Nedílnou součástí prevence je i možnost zjištění, zda vynaložené úsilí v dané oblasti, přináší požadované výsledky. V mnoha případech je potřeba programy změnit, přizpůsobit nebo zdokonalit. Lidská společnost nemá zájem na neúměrném výskytu nežádoucích jevů a proto je prevence nedílnou součástí souboru opatření, která se používají ke zmírnění a především ke snížení přítomnosti těchto úkazů.²²

2.2 Tělesné tresty v rodině, výzkum v ČR

Rodina v širším pojetí je označována za základní prvek společnosti a má právo na ochranu ze strany státu a společnosti. V užším pojetí se jedná o skupinu osob, které jsou spojeny pokrevními, příbuzenskými či jinými státem uznanými svazky (manželství, adopce apod.). Dospělí členové rodiny jsou povinni se o děti starat a jsou odpovědní za jejich výchovu. Existuje několik variant možného uspořádání rodiny. **Nukleární rodinu** tvoří rodiče a jejich děti. **Jádrová rodina** zahrnuje navíc i prarodiče a systém obsahující navíc ještě bratrance, tety a strýce je potom **rozšířená rodina**. V současné době se velice často vyskytuje **neúplná rodina**, což je jeden z rodičů s dětmi (většinou matka). Ve starších společnostech tvořilo příbuzenství dominantní osu společenské organizace, a proto byly

²² VANÍČKOVÁ, E. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995. s. 37-40

NOVOTNÁ, V., FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2009, s. 134

Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018 [online] [cit. 2013-01-21] Dostupné z: <http://www.stopnasilinadetch.cz/pdf/narodnistrategie.pdf>

příbuzenské systémy rozsáhlé a podrobné. Např. u afrických beduínů bylo uzavření spojení mezi kmeny vždy provázeno prozkoumáním rodokmenů až k proroku Mohamedovi a zjištěním, že členové obou kmenů jsou vlastně příbuzní.²³

Z jiného pohledu lze rodinu chápat jako menší instituci, která plní nenahraditelné a velmi důležité funkce, které nelze nahradit žádným jiným podobným subjektem. Rodina je po staletí nejpřirozenějším prostředím pro výchovu dětí. V rodině se utváří základní sociální vazby jak mezi generacemi, tak mezi širší společností. V minulosti byly prováděny pokusy o převzetí některých přirozených funkcí rodiny do rukou státu. Výsledkem byl spíše negativní dopad na výchovu dětí, jejich osobnostní vývoj a vnímání rodinného života. Pokud je rodina funkční, platí zde obecný předpoklad, že je zdravá a tudíž zaručuje výchovu emocionálně stabilních a zdravých dětí. V současnosti sílí význam rodiny hlavně jako útočiště před světem, převážně v sociálně slabším prostředí, protože zde rodina představuje hlavní opěrný bod. Každé selhání rodiny, kdy dochází k zásahu do běžného chodu, znamená poškození či ztrátu jistoty a zázemí pro všechny členy, především pak pro děti. Mezi nejzásadnější problémy rodiny v celosvětovém měřítku patří vysoká rozvodovost, zvýšené procento dětí narozených mimo manželství, vysoká kriminalita a celkový nárůst agresivity mládeže. Proces změn ve společnosti způsobil ztrátu tradičních hodnot, které rodinu významně ovlivnily. Role ženy ve společnosti se mění, péče o rodinu a manželství už není její jedinou starostí. O krizi rodiny vypovídají také další ukazatele, jako je snížená porodnost, posouvání věkové hranice pro uzavírání sňatků, nižší počet uzavřených sňatků nebo vyšší počet neúplných rodin. Všemi těmito faktory se tradiční formy rodinného soužití narušují.²⁴

Rodina je nezastupitelným subjektem při utváření osobnosti jedince. Celý proces formování lze též nazvat socializace, neboli polidštění. Rodina dítěti zabezpečuje nejen biologické potřeby, ale i správný psychický vývoj, potřebu bezpečí a citového vztahu. V rodině se dítě učí a získává zkušenosti o světě okolo něj. Množství i hodnota rodinné péče je velmi důležitá, neboť dítě je prakticky ve všem odkázáno na své rodiče. Prostřednictvím rodiny na dítě působí kultura společnosti, do které patří. Z reakcí svého nejbližšího okolí jedinec přejímá platné morální normy a hodnoty. Jakým způsobem se

²³ VAVŘÍK, M. *Vybrané sociologické problémy*. Brno:IMS, 2010, s. 6-7

²⁴ VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc:Univerzita Palackého, 2001, s. 23-24

dospělí k dítěti chovají, zda je dítě přijímáno či odmítáno nebo je dokonce zneužíváno, není důležité pouze v tu danou aktuální chvíli, ale má dlouhodobé důsledky na jeho další celkový vývoj.²⁵

V roce 2011 provedla agentura STEM/MARK šetření na téma fyzických a jiných trestů u dětí. Z výsledků vyplynulo, že 91% dotázaných respondentů dostalo od svých rodičů „výchovnou“ facku nebo pohlavek a dodnes věří v její výchovný účinek. Mnoho z nich zastává názor, že dítě si takto rychleji uvědomí své špatné jednání a výchovný efekt je okamžitý. Na druhé straně 9% respondentů vypovědělo, že fyzické násilí neuznávají a naprosto s ním nesouhlasí. Za výchovnější prostředek považují komunikaci.²⁶

V České republice se dlouhodobě problematikou všech forem násilí na dětech, sociálně patologickým chováním dětí a zejména komerčním sexuálním zneužíváním dětí zabývá doktorka Eva Vaníčková. Je expertem UNICEF ČR v oblasti sexuálního zneužívání dětí a velmi výrazně se angažuje také v oblasti podpory a ochrany práv dětí. Za velmi zajímavý výzkum, který popisuje četnost tělesných trestů u dětí školního věku, jsou považovány její epidemiologické studie, které byly realizovány v letech 1993 a 2003 a následně srovnány z důvodu zjištění vývoje situace v této oblasti. Výzkumu se v obou případech zúčastnilo více než 1200 dětí z velkých i menších měst a vesnic, které navštěvovaly první stupeň (4. třída) základní školy. Dotazníková studie byla zaměřena na používání fyzických trestů, ale také na tresty a odměny obecně. V následujících tabulkách lze jasně vidět, k jakému posunu došlo v průběhu necelých 10 let v oblasti tělesných trestů.

Tab. 1 *Způsob výchovy v rodinách*

ZPŮSOB VÝCHOVY	1993/1994	2003/2004
pozitivní výchova s převahou odměn	43,8%	56,4%
výchova s přibližně stejným zastoupením odměn a trestů	49,5%	37,8%
negativní výchova s převahou trestů	6,7%	5,8%

Zdroj: VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 59 a 63

²⁵ VANÍČKOVÁ, E. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995. s. 21-22

²⁶ *Tělesné tresty* [online] [cit. 2013-02-01] Dostupné z: http://www.stemmark.cz/telesne_tresty

Z výsledků vyplývá, že pozitivní výchova byla oproti starší studii lehce na vzestupu, ale stále tento typ výchovy používalo pouze něco málo přes polovinu sledovaných rodin. Negativní způsob výchovy klesl o necelé 1%. Dle Vaníčkové je ovšem možné, že výsledky mohly být zkresleny neporozuměním nebo nepochopením dané otázky dětmi. Protože za odměnu jsou považovány také pochvaly, projevy náklonnosti apod., které zřejmě děti považují za automatické a nevnímají je jako odměnu. Za odměnu spíše považují věci materiální, peníze, dárky.

Dalším ze sledovaných faktorů byly důvody, které vedly k výchovnému zásahu. Z výsledků vyplynulo, že nejčastější příčinou trestu je školní známka, která vypovídá o výkonu ve škole. Závěrem je tvrzení, že v naší společnosti se více trestá za špatný výkon než za porušení pravidel, zlobení nebo kázeň. Není to nečekaný výstup, ale trest by měl následovat spíše za porušení kázně či pravidel a ne za špatný výkon. V tomto průzkumu nebyly výsledky za jednotlivá období srovnány, neboť se lišily pouze nepatrně.

Tab. 2 *Důvody, které vedou rodiče k výchovnému zásahu*

DŮVODY VÝCHOVNÉHO ZÁSAHU	ODMĚNA	TREST
školní známka	68,6%	26,0%
domácí práce	17,9%	20,1%
chování	8,9%	22,1%
bití, rvačky	-	14,6%
zájmová činnost	3,7%	-
bezdůvodně	0,9%	5,8%
poškození věci	-	8,5%
netrestán	2,9%	

Zdroj: VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 59

Zajímavým bodem výzkumu byly formy trestů a odměn, které vykazaly rozdíly pouze při srovnání dětí z Prahy a mimo Prahu. Pražské děti byly více trestány zákazem televize než zákazem chození ven, kdežto u mimopražských dětí tomu bylo naopak.

Tab. 3 Rodiči nejčastěji používané formy odměn a trestů

Rodičem nejčastěji používaná forma odměny		Rodičem nejčastěji používaná forma trestu	
pochvala	83,9%	hubování	62,1%
dárky	43,8%	výprask	27,0%
peníze	24,3%	příkaz splnit povinnost	22,7%
společný program rodiny	20,7%	zákaz televize	21,2%
splněné přání dítěte	19,8%	zákaz chození ven	20,2%
sledování televize	19,1%	odejmutí kapesného	10,5%
jiné odměny	6,5%	jiné tresty	6,2%

Zdroj: VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 60

Výzkumný tým dále zajímal počet dětí v České republice, jenž mají nějaké zkušenosti s tělesnými tresty a které naplňují definici týrání. Výsledná procenta jsou poněkud alarmující a za jediné pozitivní se dá považovat klesající tendence rodičů hrubým způsobem fyzicky trestat své potomky.

Tab. 4 Tělesný trest naplňující podstatu týrání v rodině

TĚLESNÝ TREST	1993/1994	2003/2004
bití na citlivou část těla	27,5%	25,8%
bití předmětem	29,3%	21,3%
bití se stopami na těle	33,1%	27,2%

Zdroj: VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 61 a 64

Posledním zkoumaným jevem byla spravedlnost či nespravedlnost trestů, jak je vnímají samotné děti. Následující tabulka ukazuje, jak děti hodnotily oprávněnost udělených trestů a tím by se daly považovat za určitý výchovný nástroj.

Tab. 5 Pocit spravedlnosti potrestání

SPRAVEDLNOST TRESTU	1993/1994	2003/2004
vždy spravedlivý	32 %	49,3%
občas spravedlivý	56,4%	42,9%
vždy nespravedlivý	11,6%	7,8%

Zdroj: VANÍČKOVÁ, E. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995, s. 43 a 61

Veškeré výsledky získané studiem vypovídají o tom, že mnoho dětí nižšího školního věku má zkušenosti s fyzickými tresty, některé doprovází po celou dobu jejich studia až do dospívání. Pozitivní je fakt, že celkově se od trestů „na těle“ ustupuje a rodič volí jinou náhradní formu trestu. Zajímavé je vnímání trestů dětmi, které je ve větší míře považují za spravedlivé nebo občas spravedlivé. Je na zamyšlenou, zda jsou tedy tresty tak škodlivé, za jaké je považujeme, když samy děti je uznávají.²⁷

Provedené studie byly natolik zajímavé, že v empirické části práce je na výsledky obou těchto epidemiologických studií navázáno. Výzkum je částečně zopakován a některé zajímavé skutečnosti, jež vyplynuly ze šetření, jsou s odstupem dalších deseti let znovu srovnány. Za uplynulé období rozhodně došlo v mnoha oblastech k výraznému posunu. Mnohem častěji se o problematice práv dětí mluví například i v médiích. Osvětová snaha státu a ostatních organizací a úsilí v oblasti prevence a informovanosti k dané problematice jistě zapůsobila na širokou veřejnost. Za posledních 10 let došlo k obrovskému rozmachu informačních technologií, které zajistily přístup k nebývalému množství informací v jakékoliv oblasti. Internet – fenomén 21. století, o kterém děti v roce 1993 neměly ani ponětí, je velmi důležitý článek, který zajišťuje pomoc při šíření zpráv, postojů, legislativy, výzkumů, hodnocení a jiných informací v oblasti problematiky omezování práv dětí.

²⁷ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 57-65

2.3 Pomoc a ochrana

Nabídka ochrany a pomoci dětem v nouzi je v naší republice dostatečná. Nelze samozřejmě postihnout všechny případy, ale úsilí ze strany státu i ostatních organizací zajistit potřebnou pomoc je značné. I přes vynaloženou snahu je podle Fondu ohrožených dětí, což je občanské sdružení na pomoc týraným, zanedbávaným a jinak ohroženým dětem, které působí na celém území České republiky u nás týráno až čtyřicet tisíc dětí. Jedná se o jedno až dvě procenta ze všech dětí. Úplně přesná statistika neexistuje, protože se zde vyskytuje velké procento kriminality skryté.

Týrání ve většině případů trvá celé rané dětství, což je období, kdy se dítě není schopno samo dovolat pomoci. Z provedených statistik vyplývá, že kolem padesáti dětí ročně na následky zanedbávání a hrubého zacházení umírá. Jedná se především o kojence a batolata, protože jsou vzhledem k nízkému věku absolutně bezbranná.²⁸

Starší děti nejsou tak vážně ohroženy na životě jako děti odkázané na celodenní péči rodičů. Jejich situace však není o mnoho příznivější. Většinou vůbec nechodí ven mezi své vrstevníky a ani nenavštěvují žádné kolektivní zařízení. Často nemají dostatečný lékařský dohled, který týrající osoby z důvodu prozrazení snižují na minimum. Zdraví a život týraného dítěte v mnoha případech závisí na všímavosti a pomoci ze strany okolí. Týrané děti většinou nejsou schopny na počínání svých rodičů nikoho upozornit, protože jednání rodičů považují za „normální“. Ve většině případů trestané děti své rodiče milují a dávají vinu sobě. Jejich hrubé chování si vysvětlují svojí zlobivostí. Obvinit sebe je pro ně jednodušší, než přijmout skutečnost, že je rodiče nemilují. Týráním jsou podle analýz ve vyšší míře ohroženy děti s mentálním nebo zdravotním postižením. Důvody jsou jednoduché. Postižené děti jsou častěji neklidné či plačtivé, čímž více zatěžují a rozčilují rodiče.²⁹

Rodiče, kteří týrají své potomky lze obecně rozdělit do dvou základních skupin. K první skupině se řadí osoby asociální a psychopatické, často závislé návykových látkách a mnohdy i s kriminální minulostí. U takových rodičů většinou nebývají dostatečně vyvinuty vyšší city a jejich chování vykazuje prvky agresivity. V rodinách s osobami tohoto typu je dítě na zdraví a životě ohroženo nejvíce. Statisticky nejčastěji zde dochází

²⁸ *O týrání* [online] [cit. 2013-02-01] Dostupné z: <http://www.fod.cz>

²⁹ *Týrané děti* [online] [cit. 2013-02-01] Dostupné z: <http://www.fod.cz>

k usmrcení dítěte. Obvykle není možná náprava a jedinou možností, jak dítě zachránit, je jeho včasné odebrání.

Druhou skupinu tvoří rodiče, kteří navenek vystupují naprosto spořádaně, ale často jsou přetíženi, stresováni nebo osobnostně nevyzrálí. Surovým trestáním řeší výukové či výchovné problémy svých dětí. Na rozdíl od první skupiny, je zde většinou vytvořen stabilní citový základ a vztah k dítěti a s rodinou je možné pracovat na zlepšení přístupu, odbourání hrubého chování a přimět rodiče ke změně výchovných postupů. V jiných rodinách mohou nastat situace, kdy rodiče, kteří své děti běžně netrestají, ve stresu selžou a tělesný trest použijí. Zkrat může způsobit přemíra napětí, podrážděnost či nedostatečná komunikace v rodině. Velká část rodičů jednajících hrubě, pak trpí pocity viny a pochybnostmi o správnosti svého jednání.³⁰

V zájmu všech členů společnosti je zabránit situacím, při nichž k týrání dětí dochází. Většina zemí, včetně ČR, přijala zákony, stanovila sankce a vyvíjí preventivní a osvětovou činnost. Existuje několik druhů možné pomoci. Mezi hlavní směry činnosti patří ústavní výchova jako forma náhradní rodinné péče, vyhledávání náhradních rodin pro obtížně umístitelné děti a provoz azylových domů. Nedílnou součástí je poradenská a hmotná pomoc, krizové linky nebo osvěta v problematice ochrany práv dětí. Opora v tíživé situaci je nabídnuta obětem násilí, týraným ženám, dětem, ale také rodinám, kde je možná náprava. Pomoc je poskytována formou ambulantní, terénní či pobytovou.

Při podrobnějším zkoumání lze napočítat stovky organizací, které se pomocí dětem zabývají. Do následující tabulky jsou vybrány a seřazeny některé organizace, které se danou problematikou zabývají, nabízí pomoc různého zaměření a působí na území ČR. Z činnosti organizace je jasně patrné, jaký rozsah péče a služeb může být případným klientům nabídnut.

³⁰ *Týrající rodiče* [online] [cit. 2013-02-01] Dostupné z: <http://www.fod.cz>

Tab. 6 Přehled organizací, které se zabývají pomocí dětem

Název organizace	Činnost organizace	www stránky
Fond ohrožených dětí	• pomoc týraným, opuštěným a zanedbávaným dětem • Klokánek – rodinná alternativa ústavní péče • poradenská a hmotná pomoc náhradním i potřebným vlastním rodinám	www.fod.cz
Linka bezpečí dětí a mládeže	<i>Telefonická krizová linka pro děti a mládež</i> • bezplatné volání • nonstop provoz • anonymní poradenství • Služba „VKAZ DOMŮ“ – pro děti na útěku, které chtějí nechat vzkaz svým rodičům <i>Rodičovská linka</i> • poradenství s výchovou dětí	www.linkabezpeci.cz
Azylové domy (Dům tří přání Praha)	• pomoc rodinám v přechodné i dlouhodobé krizi • odlehčovací péče • pomoc dětem se syndromem CAN • pomoc rodinám s dětmi s poruchami chování, výchovnými problémy, reaktivními útoky • pomoc rodinám s dětmi s průběhem vývojových krizí v pubertě a adolescenci • poskytování terénních i ambulantních služeb	www.dumtriprani.cz
Dětské krizové centrum	• krizová pomoc • telefonická pomoc • sociálně aktivizační služby	www.dkc.cz
ELEKTRA, s.r.o.	• pomoc ženám i mužům, kteří se stali oběťmi sexuálního násilí v dětství či dospělosti, dále jejich partnerům a příbuzným • terapie (individuální, skupinová, párová, podpůrná terapie pro rodinné příslušníky) • poradenství • krizová intervence	www.centrumelektra.cz

Název organizace	Činnost organizace	www stránky
Bílý kruh bezpečí	• pomoc obětem trestných činů • bezplatná, nezávislá a diskrétní poradenská činnost • nonstop telefonická pomoc - linka DONA • právní a psychická pomoc • intervenční centra	www.bkb.cz
TRIANGL, centrum pro rodinu	• individuální terapie a poradenství pro děti, dospívající a dospělé klienty (vztahové, emoční, komunikační aj. potíže) • rodinná terapie a poradenství • párová terapie a poradenství • rozvojové a podpůrné skupiny • adaptační a intervenční programy pro třídy ZŠ • profesní podpora pedagogům	ww.csspraha.cz/triangl

Zdroj: *Adresář organizací* [online] [cit. 2013-02-01] Dostupné z: <http://ikatalogy.nidm.cz/katalog/socialne-patologicke-jevy/tyrani-a-zneuzivani-deti>

Celý systém poskytování pomoci nabízený klientům je rozsáhlý. V každém kraji, regionu nebo městě je možné kontaktovat organizaci státní, nestátní, soukromou či církevní nabízející pomoc obětem násilí nebo poradenství. Krizové situace v životě jedince, které vznikly z jakéhokoliv důvodu, lze s pomocí odborníků touto cestou řešit.

3 PLATNÁ LEGISLATIVA V OBLASTI OCHRANY PRÁV DĚTÍ

3.1 Základní mezinárodní dokumenty v oblasti práv dětí

Od počátku 20. století došlo k velkému rozvoji a rozmachu vědních oborů, které se zabývají dětmi. Zjištěné poznatky se staly podnětem ke zvýšenému úsilí vybudovat prostor pro všeobecné uznání dítěte, jako právního subjektu na mezinárodní úrovni. V tomto období vznikají významné listiny týkající se práv dětí.

Mezi první mezinárodní pakty, které se týkají výhradně ochrany práv dítěte patří smlouvy britské organizace SAFE OF CHILDER (Zachraňte děti), která vznikla po válce v roce 1918. Námětem ujednání byla snaha zabránit obchodování s dětmi, dále byly řešeny otázky věku osoby pro přijetí do zaměstnání, dětská práce a práce v noci.

Jednou z poválečných organizací zaměřených na pomoc dětem postiženým válkou byla Mezinárodní unie pomoci dětem (UISE), která vznikla v Ženevě. Švýcarská organizace v době svého působení připravila dokument nazvaný „Deklarace práv dítěte“. Dokument byl projednán Shromážděním Společnosti národů v roce 1924 a vešel ve známost jako **Ženevská deklarace práv dítěte**. Deklarace jednoduše a stručně shrnula základní principy, které mají děti chránit před jakýmkoliv nebezpečím a které jim zajišťují optimální mentální a tělesný rozvoj. Dohoda sice není mezinárodně právně závazná, ale je považována za pokrokovou. Stala se základním programem v nově vznikajícím systému mezinárodní ochrany práv dětí.³¹

Druhá světová válka přerušila činnost většiny organizací zabývajících se otázkou práv dětí. Prožité hrůzy a negativní zkušenosti s porušováním lidských práv v průběhu války byly podnětem ke vzniku Organizace spojených národů, která přijala řadu dokumentů týkajících se lidských práv. K nejvýznamnějším patří **Všeobecná deklarace lidských práv** z roku 1948. Nedlouho po zrodu OSN je založen mezinárodní fond na pomoc a podporu dětem – UNICEF.

Na Ženevskou deklaraci práv dítěte navazuje **Charta práv dítěte**, která byla přijata v listopadu 1959 Valným shromážděním OSN. Listina je oproti starším dokumentům

³¹ JÍLEK, D. *Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte*, Právník, roč. 129, 1990, č. 4, s. 365

podrobnější a jednotlivá práva jsou detailněji rozpracována. Charta se přímo odkazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv a požaduje vyšší ochranu dítěte. Záštitu má poskytovat dětem nejen po narození, ale i v prenatálním období. Dětem se tak postupně přiznávají všechny práva podle Listiny základních práv a svobod. Charta, stejně jako Ženevská deklarace, nemá mezinárodně právní závaznost, té dosahuje až Úmluva o právech dítěte z roku 1989.³²

Úmluva o právech dítěte je mezinárodní dokument, který se zabývá pouze právy dětí. Její stanovy zaručují ochranu dětí před špatným zacházením, zneužíváním psychickým či fyzickým, zraněním nebo zanedbáváním, vykořisťováním a sexuálním násilím. V souladu s ostatními mezinárodními dohodami zavazuje vlády států, aby zajistily, že se nikdo nebude ke svěřenému dítěti chovat násilně. Polsko navrhlo zpracování tohoto dokumentu již v roce 1979. Trvalo dlouhých 10 let, než došlo ke schválení dokumentu. Na vytvoření Úmluvy se podíleli odborníci z mnoha oborů, politici, právníci, lékaři, představitelé církve i neziskové organizace z nejrůznějších zemí. Dosud ji podepsalo 193 států světa. Pouze dva státy ji neschválily a to USA a Somálsko, sice Úmluvu přijaly, ale neratifikovaly. Pokud se nějaký stát rozhodne dodržovat a plnit její ustanovení, je mu Úmluva otevřena k podpisu.

Úmluvu tvoří preambule a tři hlavní části. Celkem obsahuje 54 článků. V první části jsou popsána jednotlivá práva, na která mají děti nárok, druhá část je zaměřena na plnění úmluvy a třetí popisuje podmínky ratifikace, přistoupení, ale také vypovězení Úmluvy. Originál je napsaný v angličtině, ovšem všechny jeho překlady mají stejnou váhu. Na plnění povinností, plynoucích z tohoto dokumentu dohlíží Výbor pro práva dětí OSN, který je složen z 10 expertů, kteří svoji práci vykonávají po dobu čtyř let a jsou do funkce voleni. Zabývají se problémy, které vznikají při plnění Úmluvy a jednají s dalšími organizacemi, které se zabývají dětmi (UNICEF, UNESCO, WHO apod.). Státy, které podepsaly Úmluvu, musí pravidelně předkládat zprávy o plnění. Úvodní zpráva musí být předložena do dvou let a po každých pěti letech se předkládají zprávy periodické. Všechny zprávy jsou veřejně přístupné. Zavádění monitoringu závažných jevů a pravidelná hodnocení aktivit států ve prospěch dítěte je velmi důležité. Výsledky naznačují celkový obraz o situaci v jednotlivých státech. To by mělo zajistit stálé zlepšování ochrany dítěte.

³² *Dětská práva* [online] [cit. 2013-02-02] Dostupné z: <http://www.iuplnek.eu/news/detska-prava/>

Úmluva vychází ze zásady „3P“:

- provision = zaopatření – přežití a výchova
- protection = ochrana – ochrana dětí
- participation = účast – účast na životě společnosti³³

Úmluva deklaruje a odráží základní potřeby dítěte. Vedle základních svobod obsahuje i soubor lidských práv, práva občanská, ekonomická, kulturní a sociální. Tato práva jsou formulována od základních práv, které zabezpečují přežití dítěte až po právo samostatně o sobě podle věku rozhodovat. Obsah celého dokumentu vychází z přesvědčení, že dítě jako lidská osobnost má stejnou hodnotu jako dospělý jedinec.³⁴

3.2 Normy platné v České republice

Pokud se podíváme do historie trestněprávní ochrany dětí a mládeže u nás, zjistíme, že už zákon č. 117/1852, o zločinech, přečinech a přestupcích, obsahoval ustanovení, které ochranu mládeže zahrnovalo. Sice roztroušeně v celém textu, ale obsahoval. Samostatná skupina trestných činů zaměřených na děti se objevila až v trestním zákoně č. 86 z roku 1950. I socialistické zřízení tehdejšího Československa na trestné činy proti rodině a mládeži pamatovalo a prosadilo je při tvorbě trestního zákona č. 140/1961. Tento trestní zákon platil čtyřicet osm let, byl mnohokrát novelizován a trestné činy ve vztahu k dítěti v něm byly zakotveny nepřetržitě. Pozbyl účinnosti až dne 1. ledna 2010, kdy byl nahrazen novým Trestním zákoníkem.³⁵

Práva dětí, která jsou obsažena v jednotlivých člancích Úmluvy, jsou také zakotvena v právním řádu České republiky. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině v části druhé, řeší vztahy mezi rodiči a dětmi, kde v § 31 ukládá rodičům povinnost pečovat o dítě a jeho rozvoj. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, zaručuje ochranu dítěte a jeho

³³ DUNOVSKÝ, J. *Ochrana dětí v ČR*, In Sborník *Násilí na dětech*. Praha: Humanitas-Profes, o.p.s., 2003, s. 9

VOTAVOVÁ, J. a kol. *Mami, tati, znáš má práva?* Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008, s. 6
Dětská práva [online] [cit. 2013-02-02] Dostupné z: <http://www.iuplnk.eu/news/detska-prava/>

³⁴ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 51

³⁵ CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži – aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: Linde, 2010. s. 80-81

hlavním zájmem je blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.

Trestné činy proti rodině a dětem jsou definovány ustanoveními zákona č. 40/2009 Sb., **Trestní zákoník**. Sankce za jednotlivá kárná jednání jsou stanoveny v hlavě 4, § 194-204.

Trestné činy páchané na dětech dle Trestního zákoníku:

§ 195 – trestný čin **opuštění dítěte** spáchá ten, kdo opustí dítě, o které má povinnost pečovat, které si samo nemůže opatřit pomoc a tím je vystaví nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví.

§ 198 – trestného činu **týrání svěřené osoby** se dopustí ten, kdo týrá osobu, která je v jeho výchově nebo péči.

Za "týrání" ve smyslu trestního zákona se považuje zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které postižená osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří. Týrání nemusí vždy způsobit následky na zdraví, dokonce nemusí být pácháno za použití násilí. Za týrání se považují také útrapy v oblasti psychické, které mohou být způsobeny zanedbáváním osobní hygieny nebo neposkytnutím přiměřené stravy či ošacení. V praxi se nejčastěji vyskytuje týrání fyzické, spojené prakticky vždy s týráním psychickým. Není však vyloučeno ani týrání pouze psychické - zavírání do temné místnosti, deptání dítěte výhrůžkami, nadávky apod.³⁶

§ 201 - trestný čin **ohrožování výchovy dítěte** spáchá ten, kdo byť i z nedbalosti ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte, tím že ho svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu nebo mu jej umožňuje vést. Dále ten, kdo dítěti umožní opatřovat pro sebe nebo jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženímhodným způsobem nebo závažným způsobem porušuje svou povinnost o dítě pečovat.

Dále se v Trestním zákoníku nachází sankce za ostatní trestné činy spojené s rodinou dětmi jako například zanedbání povinné výživy, únos dítěte, podání alkoholu dítěti či svádění k pohlavnímu styku. Zákoník pamatuje i na ty, kteří nejsou přímými pachateli. Trestného

³⁶ PROKOP, M. *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*. Brno: Ekologický právní servis, 2000, s. 49-50

činu se dopustí osoba, když se o činu dozví, takový čin neoznámí, nezabrání mu nebo jej dokonce kryje nebo napomáhá k jeho realizaci.³⁷

Ze statistik Ministerstva vnitra je možné získat přehled trestných činů týrání svěřené osoby za období 2008 – 2012. Informace a statistické výkazy jsou každoročně zveřejňované na webu Policejního prezidia ČR.

Tab. 7 *Přehled trestných činů týrání svěřené osoby*

Rok	Celkem zjištěno případů	Objasněno	Počet vyšetřovaných osob
2008	164	114	118
2009	163	140	130
2010	159	113	117
2011	168	113	107
2012	175	134	108

Zdroj: *Statistické přehledy kriminality za rok 2008-2012* [online] [cit. 2013-02-05] Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality.aspx>

Z přehledu je patrné, že za posledních pět let došlo jen k mírnému nárůstu výskytu trestného činu týrání svěřené osoby. Vzhledem k medializaci mnoha případů by se spíše dala očekávat stagnace nebo alespoň pokles výskytu tohoto společensky nežádoucího jevu v naší společnosti. V tabulce nejsou zahrnuty samostatné položky statistiky jako je usmrcení lidského plodu, opuštění dítěte, nebo úmyslné ublížení na zdraví.

V České republice je na základě Evropské úmluvy o uznání výkonu rozhodnutí o výchově dětí z roku 2000 zřízen **Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí** se sídlem v Brně. Působí na celém území státu a slouží jako orgán sociálně právní ochrany dětí. Předmětem činnosti je hlavně pomoc rodičům při vymáhání výživného, mezinárodní únosy dětí, zjištění práva styku a mezinárodní osvojení. Dále také úřad vystupuje jako opatrovník v soudních řízeních ve věcech nezletilých s mezinárodním prvkem. Při své činnosti je vázán mezinárodními smlouvami vztahujícími se k právní ochraně dětí a předním hlediskem při jakékoliv činnosti je zájem dítěte.³⁸

³⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů

³⁸ PROKOP, M. *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*. Brno: Ekologický právní servis, 2000. s 40
 ÚPMOD [online] [cit. 2013-02-06] Dostupné z: <http://www.umpod.cz/urad/>

Po roce 1989 v naší republice došlo k mnoha změnám a úpravám v legislativě. Tím, že ČR přijala mezinárodní úmluvy ohledně práv dětí, vyjadřuje snahu zařadit se v dané oblasti k ostatním vyspělým zemím. Jakým způsobem jsou smlouvy dodržovány, se odráží v hodnocení ČR na mezinárodní úrovni. Neustále je nám vyčítán rasismus, rasová segregace na základních školách či vysoký výskyt násilí páchaného na dětech. Česká společnost je spíše konzervativní a po generace fungující model výchovy dětí s použitím fyzických trestů nebude zřejmě lehké změnit.

3.3 Tělesné tresty v ostatních zemích světa

Švédsko bylo první zemí, která v roce 1979 tělesné tresty dětí zakázala zákonem. Postupně se přidaly další evropské země jako je např. Rakousko, Francie, Německo, Dánsko, Finsko, Ukrajina nebo i exotické země jako Costa Rica či Venezuela. Naproti tomu ve většině států USA domácí tělesné tresty zakázány nejsou a navíc jsou skoro v polovině států povoleny tresty i ve škole, zejména v jižních státech země. Jejich používání je zdůvodněno neustále se zhoršující disciplínou žáků.

Historie přijímání trestů v jednotlivých zemích je různá. Švédsko k tomuto kroku přistoupilo po tragické události, která se stala na konci 70. let 20. stol., kdy nevlastní otec ubil k smrti čtyřleté děvčátko. Tato událost tak otřásla celou veřejností, že byla založena Společnost pro práva dětí a pomoc dětem v nouzi. Touto problematikou se ve Švédsku zabývaly nejen nevládní organizace, ale sama vláda vytvořila Komisi pro práva dětí, která měla za úkol zkoumat, jak nejlépe uspokojovat potřeby dětí a jak nejlépe je chránit před negativními jevy. Komise vypracovala zprávu „Práva dětí: zákaz tělesných trestů“, která se stala stěžejním dokumentem při tvorbě nového zákona. Na přijímání zákona v ostatních zemích měl výrazný vliv vznik a znění Úmluvy o právech dítěte.³⁹

V zemích kde zákon platí už desítky let, po mnoha zkušenostech odborníci potvrzují pozitivní změnu. Přijetí zákona znamenalo výrazný posun ve vědomí generace rodičů a ten má podobný vzestupný trend i u mladších lidí, kteří se na rodičovství teprve připravují.⁴⁰

³⁹ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 9

⁴⁰ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 103

V mnoha státech byla na ochranu dětí státem zřízena instituce **dětský ombudsman**. Jedná se o veřejnou osobu, která řeší veškeré problémy a otázky týkající se dětí. Může se na něj obrátit kdokoli se svými problémy v oblasti práv dětí. Nejčastěji řeší problematiku porušování dětských práv, ale také dohlíží na tvorbu zákonů o dětech a pod. První dětský ombudsman byl zřízen v Norsku v roce 1981 a tuto zajímavou myšlenku následně převzaly další země. V České republice se o zřízení instituce dětský ombudsman snažil již v roce 2009 úřadující ministr pro lidská práva Michael Kocáb, ale tato myšlenka se doposud nepodařila prosadit.

Celosvětovou situaci v oblasti dodržování lidských práv má možnost sledovat komisařka OSN pro lidská práva Louise Arbourová. O násilí na dětech hovoří jako o problému, který halí závoj mlčení. Zneužívání dětí na celém světě, je podle jejího vyjádření tak rozšířené, že jej nelze ignorovat a žádná společnost by vůči tomuto jevu neměla být imunní. Tvrdí, že legislativa v oblasti práv dětí je dostatečná, co je nedostatečné, jsou konkrétní iniciativy jednotlivých vlád. Ze studií OSN vyplynulo, že většina násilných činů páchaných na dětech je páchána těmi, kteří jsou přímou součástí jejich životů. Ale v konečném důsledku řetězec odpovědnosti končí u státu. Stát na základě mezinárodních úmluv povinnost vytvářet prostředí, v němž jsou dětem plně zajištěna všechna jejich práva a život beze strachu. Řada států však do svých národních legislativních systémů i do praxe zavedla výjimky z ustanovení této úmluvy. Některé vlády nejsou ochotné zasahovat do soukromé sféry rodinného života a přivést k zodpovědnosti ty, kteří se násilí na dětech dopouštějí doma. V mnoha státech se zákony zaměřují pouze na sexuální či fyzické násilí, ignorují ale psychické týrání a zanedbávání. Jiné země nedokáží vytvořit bezpečné prostředí, nezbytné pro poskytování účinné ochrany a prevence. Výsledkem toho je obrovský počet dětí, které na celém světě každodenně trpí a nemají žádnou možnost dovolat se pomoci.⁴¹

V minulých letech organizace zabývající ochranou práv dětí provedly řadu šetření po celém světě, kdy konkrétně mapovaly situaci tělesných trestů. Pro představu o situaci lze použít výsledky zjištění z různých zemí.

RUMUNSKO: studie z roku 1992 uvedla, že 84% rodičů považuje pohlavek a plácnutí jako normální metodu výchovy a nevnímá to jako ponížení.

⁴¹ ARBOUROVÁ, L. *Násilí na dětech: realita, kterou nesmíme akceptovat*. [online] [cit. 2013-02-12] Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/>

ANGLIE: výzkum z roku 1990 ukázal, že $\frac{3}{4}$ souboru matek schvaluje plácnutí rukou dítěte mladšího jednoho roku a 35% rodičů uvedlo, že své děti bijí 1x za týden nebo častěji.

ŠPANĚLSKO: 47% rodičů si myslí, že facka je nezbytnou součástí výchovy, 2% uvádí, že může být použita i častěji. 27% rodičů přiznává bití dětí 3x za měsíc.

USA: 89 % sledovaného souboru rodičů uvedlo, že bilo své tříleté děti v roce, který předcházel výzkumu.

EGYPT: studie z roku 1996 popisuje, že více než $\frac{1}{3}$ dětí byla bita páskem nebo holí, $\frac{1}{4}$ dětí uvedla, že při bití došlo k nějakému zranění.

INDIE: studie, která byla provedena mezi univerzitními studenty, ukázala, že v dětství bylo trestáno 91% chlapců a 86% dívek.

HONGKONG: studie z roku 1995 zahrnující 1000 domácností, ukázala, že většina dětí mladších 16 let byla v předešlém roce tělesně trestána.

BARBADOS: 70% rodičů souhlasí s tělesným trestem a 76% schvaluje bití páskem nebo řemenem.

KUVAJT: studie z roku 1996 ukazuje, že 54% rodičů schvaluje přísný výprask pro velký prohřešek a 9 % schvaluje použití pálení jako formu potrestání.

PÁKISTÁN: Studie na souboru 4000 dětí ukázala, že úplně všechny děti jsou doma tělesně trestány.⁴²

System výchovy je mezi lidmi hluboce zakořeněn. Danou společností je buď uznáván, nebo tolerován a změny přichází velmi pomalu. Lze předpokládat, že k posunu k lepšímu v mnoha zemích došlo, ale změny zřejmě nebudou nijak výrazné.

Existují země, kde jsou tělesné tresty používané při výchově dětí zakázány zákonem. Jsou země, kde jsou tělesné tresty přímo povoleny např. ve školách a je také mnoho zemí na světě, kde se násilí na dětech neřeší žádným způsobem, protože je součástí života dané společnosti a po staletí neodmyslitelně patří do výchovných postupů.

⁴² VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, s. 102-103

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ A JEHO VÝSLEDKY

4.1 Metody, cíle výzkumného šetření a stanovení hypotéz

Celé výzkumné šetření je navázáno na dvě epidemiologické studie, které byly provedeny v České republice v letech 1993 a 2003. Jedná se o studie četnosti výskytu tělesných trestů u dětí ve věku 10-12 let (viz. kapitola 2.2). Kolektiv doktorky Vaníčkové provedl výzkum na více než 1200 dětech v ČR, získané výsledky porovnal a následně vyhodnotil posun v dané oblasti v průběhu deseti let. V letošním roce uběhlo dalších deset let od posledního šetření a nabízí se otázka, zda došlo k nějakému posunu, či změnám v přístupu rodičů k trestům a odměnám. Předešlý kvantitativní výzkum byl značně obsáhlý nejen v počtu respondentů, ale i v rozsahu zjišťovaných dat. Tato studie je zaměřena pouze na vybrané údaje z předešlých výzkumů a s menším počtem respondentů. Znění otázek v dotazníku bylo stylizováno jednoduše a srozumitelně, protože zkoumaným soborem byly děti mladšího školního věku, které by složitějšími formulacím nemusely rozumět a plně je pochopit. Byly zvoleny otázky uzavřené, ve čtyřech případech (otázky 4-7) se mohly děti vyjádřit také slovně, pokud by si nevybraly z nabízených možností. Všechny děti byly v úvodu seznámeny s důvody provádění dotazníkového šetření a ujištěny, že dotazník je anonymní a slouží pouze pro účely výzkumu.

Cílem výzkumného šetření je zjištění, k jakému posunu v oblasti fyzických trestů dětí došlo za posledních deset let. Zda rodiče spíše ustupují od tělesných trestů, jak tomu bylo v minulých letech nebo se výchovné metody nemění či naopak se procento trestajících rodičů zvyšuje. Jak děti vnímají odměňování a trestání, zda považují tresty za spravedlivé a jakým způsobem se za posledních dvacet let změnily formy odměn a trestů v rodinách.

Stanovení hypotéz – hypotézy byly stanoveny s ohledem na výsledky již provedených studií a v souladu s dostupnou odbornou literaturou, která se týká problematiky tělesných trestů dětí.

Hypotéza 1

V současných rodinách převažuje pozitivní výchova s převahou odměn a procento takto smýšlejících rodičů se zvyšuje.

Hypotéza 2

V souladu s probíhajícími změnami ve společnosti se mění také formy a důvody odměn i trestů v dnešních rodinách.

Hypotéza 3

Počet dětí, které nejsou fyzicky trestány se díky osvětě a prevenci zvyšuje.

Hypotéza 4

Pokud jsou děti trestány, vnímají trest častěji jako spravedlivý.

Hypotéza 5

Děti mají dostatečné povědomí o svých právech.

Hypotéza 6

Děti by s úplným zákazem fyzických trestů ve společnosti souhlasily.

4.2 Výběr respondentů

Výběr respondentů byl předurčen již provedenými studiiemi a realizován tak, aby co nejvíce odpovídal vzorku dříve zkoumaných dětí. Aby mohla být data srovnána, bylo nutné dodržet stanovená kritéria a oslovit tudíž děti mladšího školního věku (10-12 let), žijící jak ve městě, tak i na vesnici. Do výzkumného šetření se zapojilo celkem 194 dětí z Jihomoravského kraje. Z celkového počtu respondentů bylo 111 dívek a 83 chlapců. Spolupráce s učiteli i dětmi byla na dobré úrovni.

Konkrétně oslovené Základní školy:

ZŠ Dolní Loučky

- studie se zúčastnili - žáci čtvrtého a pátého ročníku v počtu 28 dětí.

ZŠ Rajhrad

- studie se zúčastnili - žáci čtvrtého a pátého ročníku v počtu 36 dětí

ZŠ Brno, Horácké náměstí

- studie se zúčastnili - žáci čtvrtého a pátého ročníku v počtu 86 dětí.

ZŠ Brno, ulice Zemědělská

- studie se zúčastnili - žáci čtvrtého a pátého ročníku v počtu 44 dětí.

4.3 Vlastní výzkum

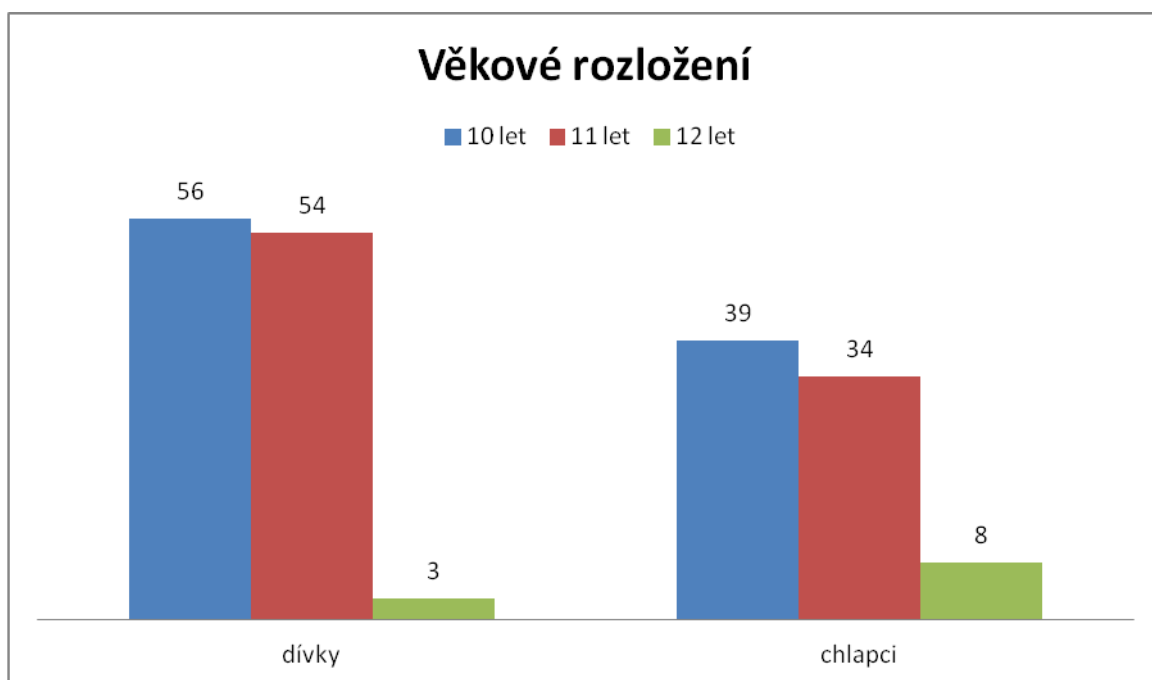
Školy byly vybrány z důvodu možného srovnání města a vesnice. Podmínkou bylo, aby dotazník děti vyplnily samostatně ve škole pod dohledem pedagoga a ne doma s rodiči. Tím by totiž mohlo dojít ke zkreslení výsledných informací, neboť rodiče by dítěti mohli podsouvat, jaké odpovědi má označit.

V případě vesnických škol nebyl pro učitele problém s dětmi v rámci výuky dotazník vyplnit, protože škola s rodiči na začátku roku uzavřela dohodu, že se děti budou různých podobných šetření účastnit. Problém nastal u škol brněnských, kde škola požadovala před vyplněním dotazníků souhlas rodičů, že se dítě může šetření zúčastnit. I přesto, že rodiče nevěděli co je obsahem dotazníku, objevilo se velké procento rodičů, kteří nesouhlasili. V Základní škole Brno – Kneslova, která měla být původně do dotazníkového šetření také zapojena, bylo požádáno třicet rodičů o souhlas s vyplněním dotazníku a pouze jedno dítě přineslo kladné vyjádření. Z důvodu nesouhlasu většiny rodičů nebylo možné v šetření pokračovat. Tento vzdělávací ústav byl ze studie vyřazen. Po zkušenostech s nevolí rodičů vůči dotazům na způsob odměňování a trestání jejich dětí bylo nutné pozměnit obsah souhlasu a blíže specifikovat, na co jsou otázky zaměřeny (viz. přílohy).

Na základě vyjádření rodičů bylo v brněnských školách možné vyhodnotit procento těch, kteří souhlasili či nikoliv. Pouze 61% rodičů souhlasilo s vyplněním dotazníku svým potomkem a 39% nesouhlasilo. Oproti výsledkům šetření v předešlých letech došlo k poklesu o 21 % v kladné spolupráci ze strany rodičů. Nezájem, možná by se dalo říci i nechuť k podávání jakýchkoliv informací o chodu rodiny, by mohl být brán také jako ukazatel stavu dnešní rodiny. Rodiče byli informováni a ujištěni, že jde o anonymní šetření a přece nedali souhlas, aby jejich dítě na otázky odpovědělo.

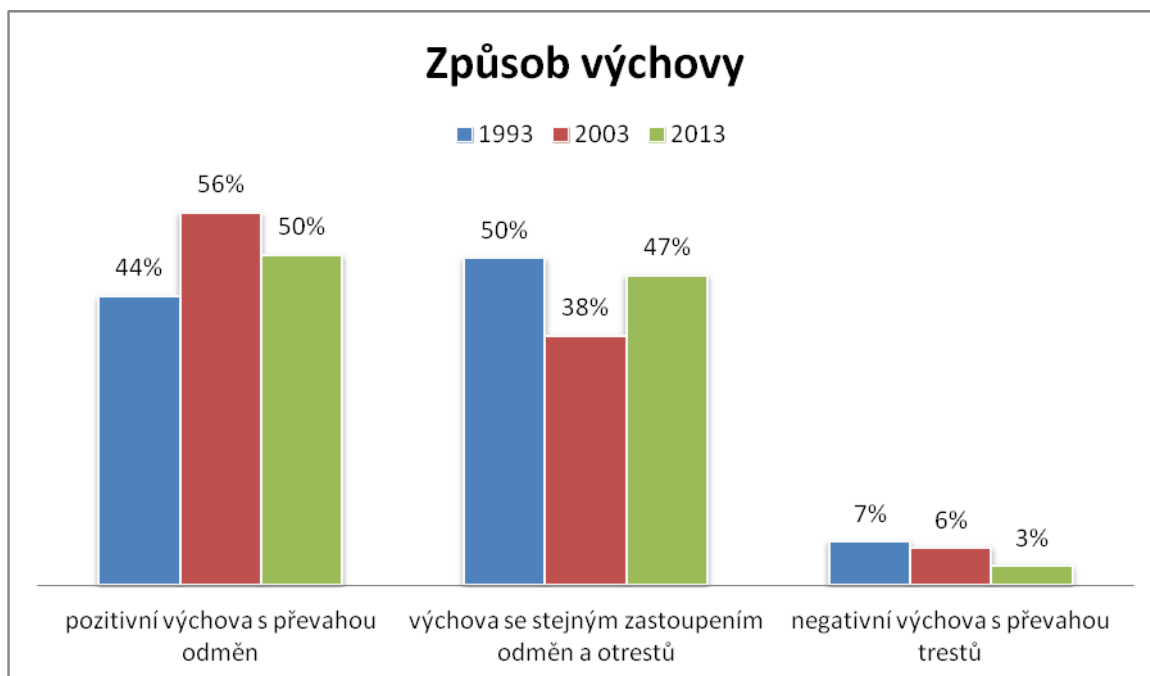
Výsledky jsou zpracovány graficky se slovním zhodnocením jednotlivých otázek. Do grafu jsou, pro lepší srovnání, zpracována data ze šetření v předchozích letech spolu s daty získanými letošním výzkumným šetřením. Tímto grafickým vyjádřením vznikl jasně viditelný rozdíl mezi srovnávanými údaji, všechna data jsou navíc přehledná a ucelená.

Graf č. 1 - Otázka č. 1 a 2 - Jsi dívka x chlapec. Je Ti let.

Šetření se zúčastnilo celkem 194 respondentů, z toho 111 dívek a 83 chlapců prvního stupně základní školy ve věku 10 – 12 let. Věkové rozložení je patrné z grafu. Nejvíce zastoupená byla skupina dětí ve věku 10 let – 95 dětí, tj. 49%, druhá nejčetnější skupina byla ve věku 11 let – 88 dětí, tj. 45%, nejméně dětí bylo ve věku 12 let – 11 dětí, tj. 6%. Věkové rozložení je dáno oslovenými ročníky ZŠ (4. – 5. třída), kde je nejsilnější zastoupení dětmi ve věku 10 - 11 let. V současné době v mnoha případech do první třídy nenastupují děti ve věku stanovených 6 let, ale až po dosažení 7 roku, protože rodiče využijí možnosti odloženého nástupu k základnímu vzdělání. Tímto faktem je způsobeno nejvyšší zastoupení respondentů ve věku 10 let. Nízké zastoupení respondentů ve věku 12 let nemá na výsledky dotazníkového šetření žádný významný vliv.

Graf č. 2 - Otázka č. 3 - **Za své chování a školní výsledky jsi rodiči více odměňován, trestán, odměňován i trestán (napůl)?**

Z výše uvedených odpovědí vyplývá, že ve srovnání s rokem 1993 dochází ke zvýšení pozitivního stylu výchovy o 6%. Avšak oproti roku 2003, kdy výchovu dětí hodnotily jako pozitivní s převahou odměn v 56%, došlo k poklesu na 50%, tj. pokles o 6%, což není zrovna příznivé pro dnešní rodiče. Naopak výchova se stejným zastoupením odměn a trestů ve srovnání s rokem 2003 stoupla o 9%. Výsledky svědčí o tom, že pozitivní výchova v dnešních rodinách převažuje nad negativní, neboť pouze 3% respondentů, tj. 6 dětí z celkového počtu vybralo z možných odpovědí variantu, že jsou spíše trestáni. Mezi dívkami a chlapci všech věkových kategorií nebylo v hodnocení výrazných rozdílů, proto nebylo nutné je srovnávat.

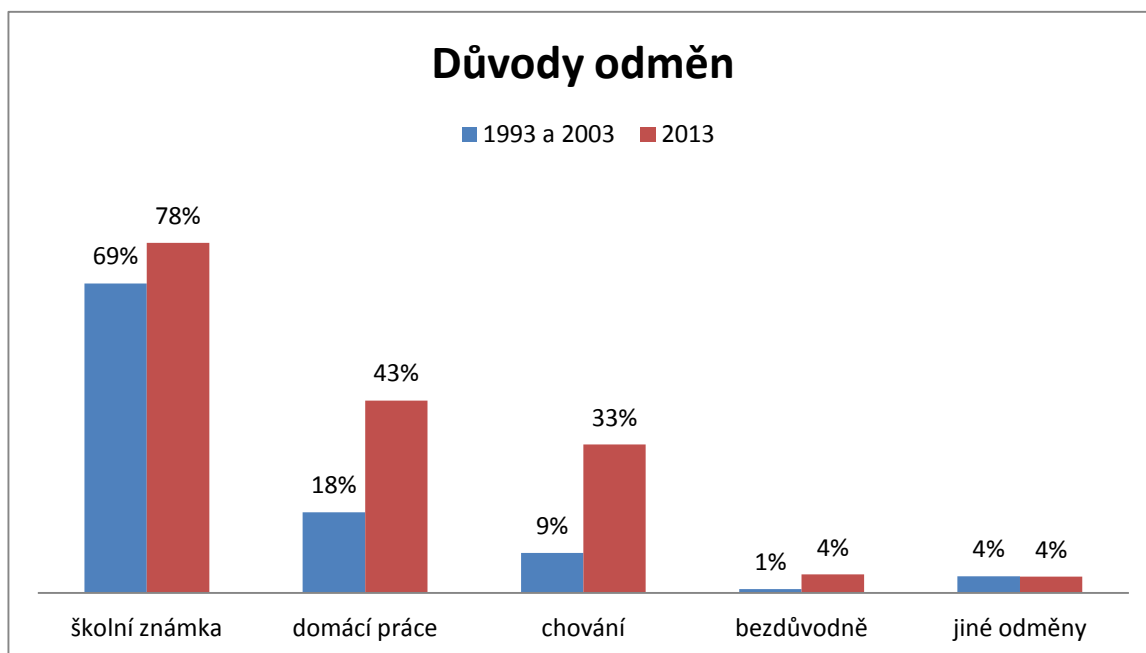
Oblastí zájmu bylo zjistit, jestli v současných rodinách při výchově dětí převažují tresty či odměny a zda za posledních 10 let došlo k pozitivnímu posunu a to směrem ke zvýšení počtu rodičů preferujících výchovné prostředky s převahou odměn.

Lze tedy konstatovat, že i když oproti roku 2003 výhradně pozitivní výchova klesla, výchova se stejným zastoupením odměn i trestů má zase zvyšující se tendenci. Výhradně

negativní výchova klesla téměř o polovinu. Z výsledků vyplývá, že způsoby a formy výchovných prostředků dnešních rodičů jsou spíše pozitivní.

Analýza odpovědí na tuto otázku spíše přispívá k potvrzení hypotézy č. 1.

Graf č. 3 - Otázka č. 4 – **Za co jsi nejčastěji odměňován?**

Předmětem zájmu byly důvody, které vedou k výchovnému zásahu. Podle odpovědí respondentů je jasně zřetelné, že školní známka vede v hierarchii rodinných hodnot. Oproti minulým rokům je zde navýšení o 9%. Za zajímavé považuji srovnání mezi městem a vesnicí, kde chlapci i dívky ve městě (91%) jsou za školní známku více odměňováni než děti na vesnici (76%).

Dobře vykonané domácí práce jsou další v pořadí žebříčku důvodů k odměňování (43%). V této oblasti došlo k výraznému nárůstu oproti starším šetřením, kdy za dobře vykonané domácí práce byly děti odměňovány pouze v 18% domácností. Za práce v domácnosti jsou nejčastěji odměňovány dívky ve městě, nejméně chlapci na vesnici.

Chování je současnými rodiči odměňováno v daleko vyšší míře, než tomu bylo u rodičů v předchozích letech. Došlo k výraznému nárůstu o 24%, což je skoro celá čtvrtina rodičů. Bezdůvodně je odměňován naprosto zanedbatelný počet respondentů, i když i v této oblasti byl zaznamenán nárůst o 2%.

Respondenti měli možnost se vyjádřit slovně, pokud si nevybrali žádnou z nabízených možností a také z důvodu zjištění, k jakým změnám dochází. Tuto variantu zvolily 4% dětí, stejně jako tomu bylo v minulosti. Děti uvádí, že jsou odměňovány za výsledky ve sportu, za vysvědčení či ostatní mimoškolní činnosti.

V dotazníku bylo též možné vybrat variantu, že děti nedostávají žádné odměny. V několika případech byla dětmi zvolena. Ovšem hned v následující otázce všichni uvedli, že jsou odměňováni pochvalou. Z toho vyplývá, že některé děti slovní pochvalu nepovažují za odměnu. Z výsledků byla tudíž odpověď vyjmuta a nebyla hodnocena, protože pochvala je také odměna.

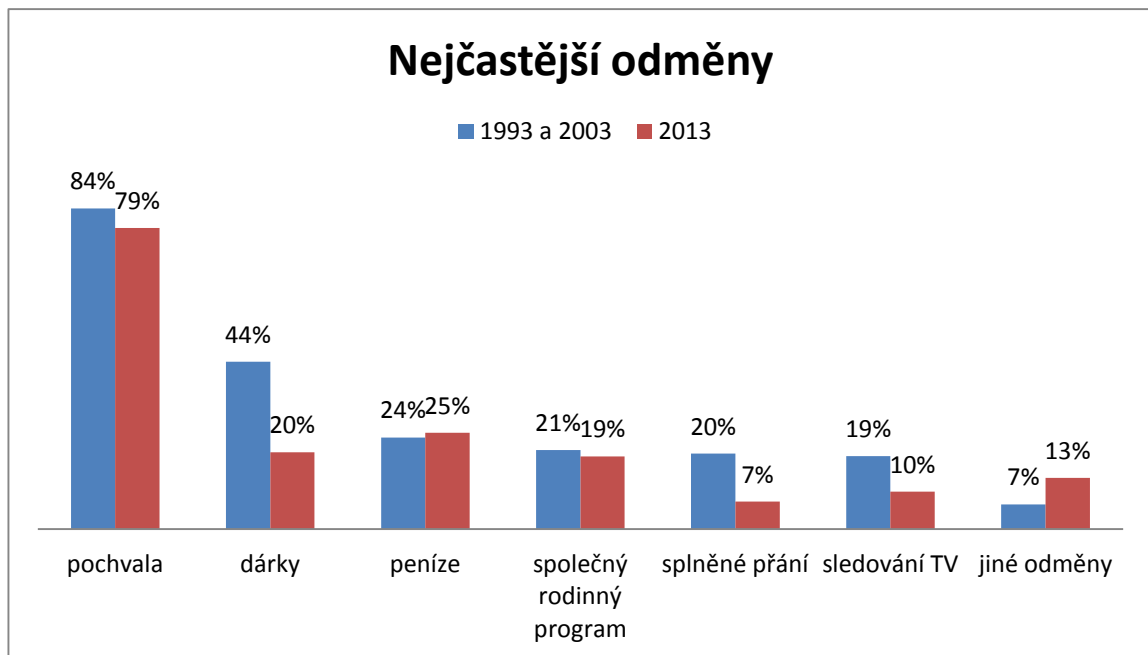
Cílem otázky bylo zjištění, jaký počín dítěte u rodiče vyvolá pozitivní reakci a dítě je následně odměněno. Analýza výsledků odpovědí prokázala, že nejčastější příčinou výchovného jednání je školní známka, která o mnoho procent převyšuje chování. Školní známka ve skutečnosti vyjadřuje spíše výkon než kázeň či mravy, což ani doktorka Vaníčková neshledává ve svých studiích za správnou výchovnou taktiku. Respondenti mnohem častěji vybrali i několik důvodů proč jsou odměňováni a více se vyjadřovali k odměnám slovně, než tomu bylo v případě důvodů k potrestání. Z toho by se dalo usuzovat, že odměny jsou častější a četnější než tresty.

Analýza odpovědí na tuto otázku spíše přispívá k potvrzení hypotézy č. 1.

V oblasti změn důvodů k odměňování ve srovnání s minulými lety nedochází ke změnám. Rodiče i nadále považují za nejdůležitější školní prospěch a chování. Jiné důvody uvádí respondenti ve stejném procentuálním zastoupení, jako tomu bylo i při předchozích šetřeních.

Analýza odpovědí na tuto otázku proto nepřispívá k potvrzení hypotézy č. 2.

Graf č. 4 - Otázka č. 5 – Jakým způsobem Tě rodiče nejčastěji odměňují?

Cílem dotazu bylo zjistit, jaké formy odměn rodiče nejčastěji používají a zda se s postupem času nějak mění. Z výše uvedených odpovědí vyplývá, že 79% rodičů odměňuje své potomky slovní pochvalou. V tomto případě dochází k poklesu o 5% oproti minulým letům.

Společný rodinný program klesl o 2%. Zde jsou zajímavé výsledky srovnání mezi městem a vesnicí. Trávení volného času společně s dětmi využívají spíše rodiče městských dětí, zřejmě z důvodu, že je zde snazší přístup k volnočasovým institucím, jako jsou kina, nákupní centra, aquaparky apod.

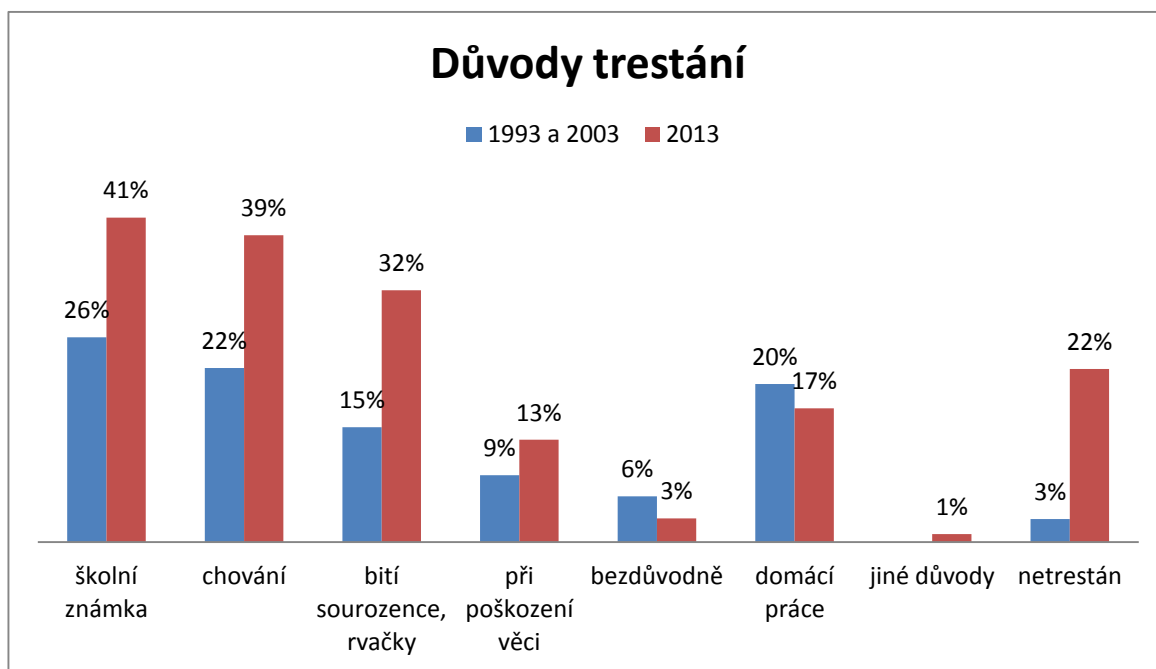
Výrazně kleslo dávání dárek (pokles o 22%), splněné přání (pokles o 13%) a sledování televize (pokles o 9%). Naopak o 6% vzrostlo procento respondentů, kteří uvedli jiné druhy odměn, ke kterým se vyjadřovali slovně. Nejvíce zastoupenou jinou formou odměny byla možnost trávení volného času u počítače a telefonu. Dále děti uváděly, že jsou odměňovány hračkami, sladkostmi, možností jít později spát, u městských dívek se velmi často objevovaly návštěvy u kamarádek, u vesnických dětí zase jízda na koni. U nejmladších dětí se ve 3 případech objevila jako forma odměny projevená náklonnost od rodičů formou pohlazení či pusy, což je dle mého názoru velmi pozitivní. Takto projevené

city by však neměly být pouze odměnou, nýbrž samozřejmostí. Dítě by mělo cítit, že je rodiči milováno, neboť potřeba lásky je u každého jedince nezbytná pro jeho zdravý vývoj.

Podle zjištěných výsledků by se dalo usuzovat, že v dnešních rodinách částečně dochází ke změnám způsobů odměn. Stále je nejčastější odměnou slovní pochvala a peníze, ovšem velká část dětí se uvedla jiné způsoby odměňování, které souvisí s rozvojem informačních technologií a rozmachem elektrotechniky v současnosti.

Analýza odpovědí na tuto otázku spíše přispívá k potvrzení hypotézy č. 2.

Graf č. 5 - Otázka č. 6 – **Za co jsi nejčastěji trestán?**

Tato otázka směřovala ke zjištění, zda se procento netrestaných dětí, v souvislosti s lepším přístupem k informacím a osvětové činnosti státu a ostatních organizací, zvyšuje. Dále byly předmětem zájmu možné změny příčin udílení trestů.

Z výsledků je patrné, že oproti předešlým šetřením, své děti netrestá 22% rodičů, tj. nárůst o 19%. Tyto výsledky jsou ukazatelem, že současní rodiče se snaží o pozitivní přístup k výchově svých dětí a někteří násilí úplně vyřadili ze svých výchovných postupů.

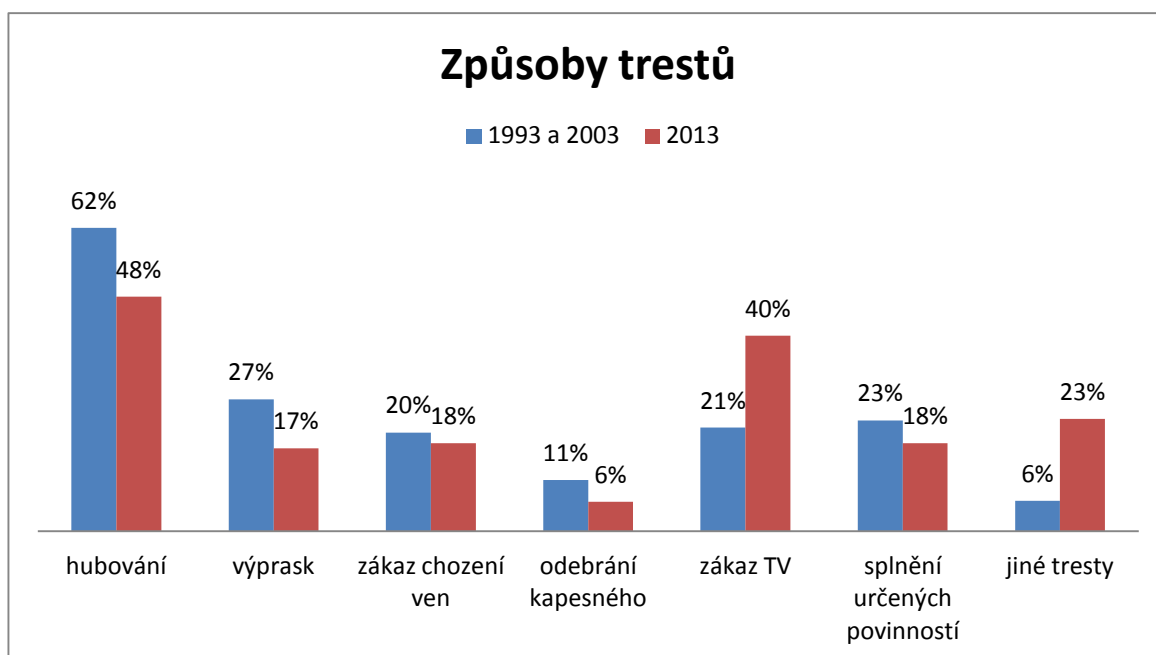
Analýza odpovědí na tuto otázku spíše přispívá k potvrzení hypotézy č. 3.

Školní úspěšnost či spíše neúspěšnost, spolu s chováním, je i nadále nejčtenějším důvodem k potrestání, jak tomu bylo i v předešlých šetřeních. Zvýšilo se též množství trestů v oblasti soužití sourozenců (62 dětí), kde nejčteněji trestanou skupinou jsou dívky z města ve věku 10 a 11 let (14%) a nejméně chlapci na vesnici (2%). Celkově, dle šetření, došlo k nárůstu počtu dětí, které jsou trestány. Ovšem při bližším zkoumání skoro 50% dětí uvedlo jako formu trestu hubování či zákaz užívání počítače, jak je patrné z následujícího grafu. Je zajímavé, že pochvalu děti v mnoha případech za odměnu nepovažují, kdežto hubování pro ně trestem je.

Respondenti měli možnost vyjádřit slovně jiné důvody potrestání, čehož využilo 5%, tj. 9 dětí. Objevily se však důvody jako zlobení, neposlušnost, vztek či odmlouvání, které patří do kategorie chování, ale děti je zařadily mylně do jiných důvodů k potrestání. Ve dvou případech, byl důvodem potrestání pozdní příchod domů. Pouze 1% respondentů je trestáno z jiných důvodů, než které byly uvedeny v možném výběru v dotazníku.

Analýza odpovědí na tuto otázku nepřispívá k potvrzení hypotézy č. 2.

Graf č. 6 - Otázka č. 7 – Jakým způsobem Tě rodiče nejčastěji trestají?

Předmětem zájmu byly otázky, jak se mění způsoby trestání v rodinách a zda se procento netrestaných dětí zvyšuje. Z analýzy odpovědí vyplývá, že 48% respondentů tj. 93 dětí je rodiči trestáno slovně. Oproti minulým letům zde dochází k poklesu o 14%. Výrazně nám naopak narůstá zákaz sledování TV (nárůst o 19%) a jiné tresty (nárůst o 17%). K jiným formám trestů se respondenti mohli vyjádřit slovně. Mezi nejčastější způsoby trestů dnešních rodičů patří zákaz PC (61%), který vévodí nad všemi ostatními dětmi slovně uvedenými tresty. Mezi další formy trestu patří zákaz používání mobilního telefonu, IPodu a jiných elektronických zařízení, odebrání oblíbené věci (časopis, stavebnice) nebo zákaz jízdy na koni. V žádném případě z výše uvedených trestů se nejedná o trest fyzický.

Už v předešlých studiích si výzkumníci všimli rozdílu mezi formami trestů na vesnici a ve městě. V jejich závěrech je uvedeno, že městské děti jsou častěji potrestány zákazem televize a vesnické zase zákazem chození ven. Co se týče sledování televize je situace obdobná i v současném šetření, ale počet městských respondentů se zákazem chození ven se výrazně neliší od vesnických.

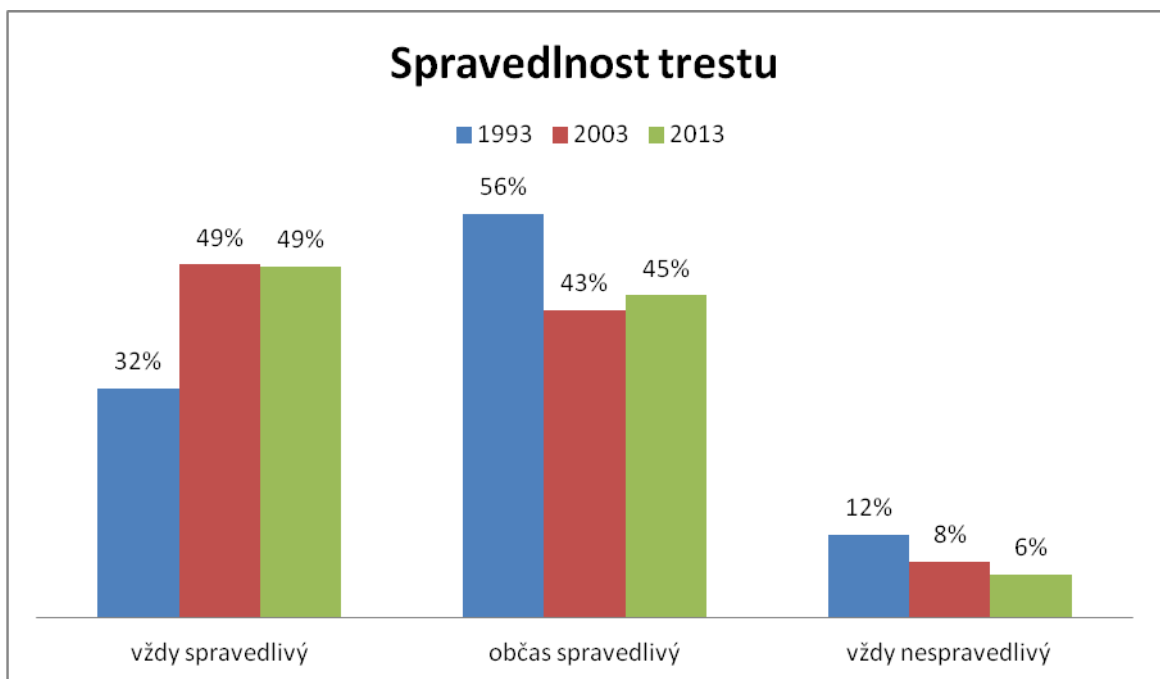
Analýza odpovědí na tuto otázku spíše přispívá k potvrzení hypotézy č. 2.

Jediným zástupcem trestu tělesného byl v možném výběru výprask, který využívá jako výchovný prostředek pouze 17% rodičů. Ve srovnání s předešlými průzkumy, kdy se k výpraskům přiznalo 27% respondentů, se jedná o pokles 10%. Výsledek je dle mého mínění pozitivní, ovšem stále celá jedna šestina dětí má přímou zkušenost s násilným jednáním. Je zajímavé, že takto trestány jsou více dívky ve věku 10 – 11 let ve městech (8%), naopak chlapci na vesnici ve stejném věkovém rozpětí jsou tělesně trestáni nejméně (2%). Ve věkové kategorii 12 let u žádného z respondentů nejsou fyzické tresty při výchově používány.

Teoretická část práce se dopadem fyzických trestů na psychiku dítěte zabývá podrobně. Jsou popsány důvody proč je nevyužívat při výchově, jaké můžou mít na dítě neblahé následky, ale stále se objevuje nezanedbatelné procento rodičů, kteří bití stále mají ve svém výchovném repertoáru. Je příznivé, že se více rodičů přiklání k výchově bez fyzických trestů a lze předpokládat, že budou stále přibývat ti, kteří se k násilí na dětech nebudou uchýlovat.

Analýza odpovědí na tuto otázku spíše přispívá k potvrzení hypotézy č. 3.

Graf č. 7 - Otázka č. 8 – Pokud jsi potrestaný, je podle Tebe trest spravedlivý?

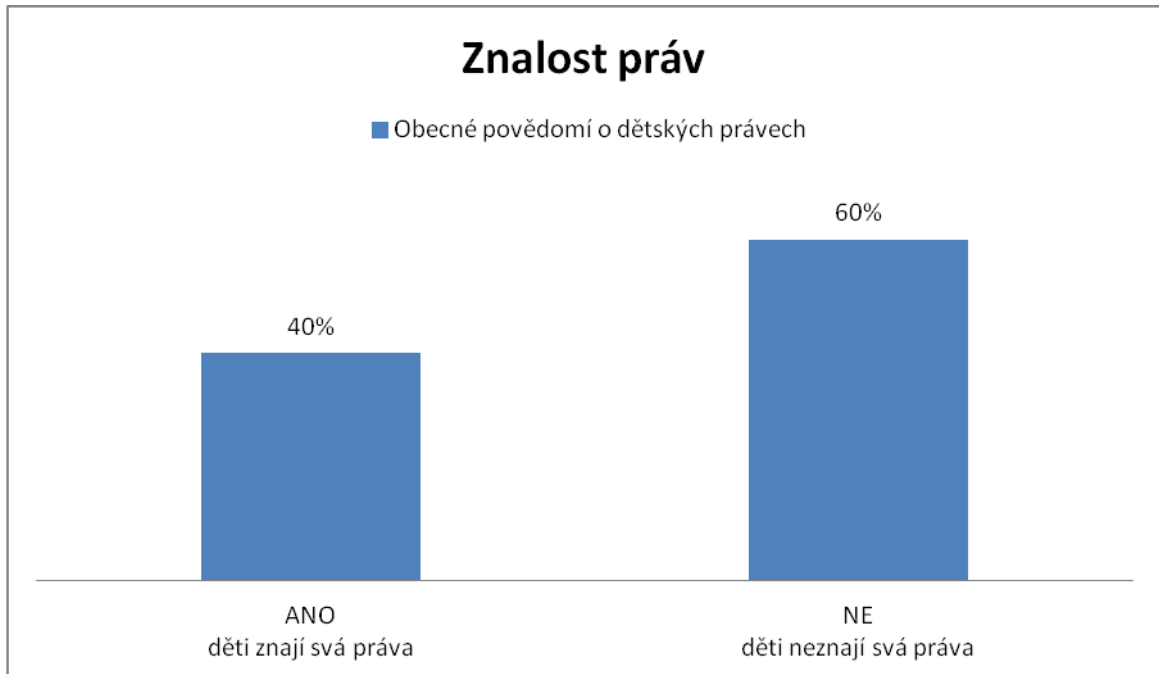

Cílem dotazu bylo zjistit, jak děti vnímají spravedlnost uděleného trestu. Výsledky ukazují, že oproti šetření v roce 2003 nedochází k výrazným změnám. Pocit spravedlivého potrestání má 49% respondentů, stejně jako v roce 2003 a u občas spravedlivého trestů dochází k nárůstu o 2%. Pozitivní je stále se snižující procento dětí, které trest vnímají jako vždy nespravedlivý. Oproti roku 1993 dochází k poklesu o 6% a klesající trend pokračuje i ve srovnání s rokem 2003, kdy počet nespravedlivě potrestaných dětí klesá o další 2%.

Pokud dítě vnímá trest jako spravedlivý, je účel trestu naplněn, protože uskutečnil výchovný záměr rodiče.

Analýza odpovědí na tuto otázku spíše přispívá k potvrzení hypotézy č. 4.

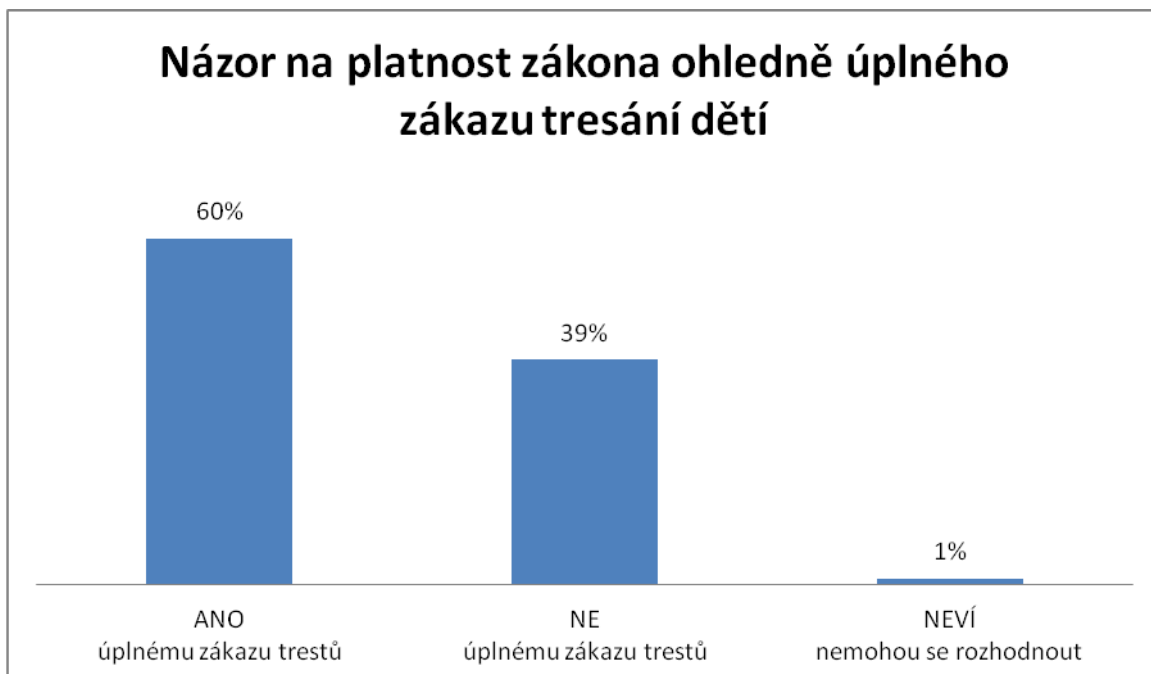
Graf č. 8 - Otázka č. 9 – Víš, že máš téměř stejná práva jako dospělý člověk?

Předmětem otázky bylo zjištění, zda mají děti dostatečné povědomí o svých právech. Z výsledků je patrné, že 60% respondentů neví, že mají srovnatelná práva jako dospělý člověk. Je pravda, že ve školních osnovách se učivo, které se týká práv dětí, objevuje až na druhém stupni (tj. 6-9 třída), ale ve "Školním řádu" na všech základních školách jsou práva a povinnosti dětí zakotvena. Povinností učitelů je každý rok na první třídnické hodině s dětmi všech tříd a ročníků tento řád projít a děti s ním seznámit. To znamená, že minimálně 1x za rok děti svá práva od učitele slyší. Dle mého názoru je možné, že si děti tento fakt neuvědomily a nespojily si svá práva uvedená ve školním řádu s právy dospělých lidí. Na druhé straně je zde početná skupina těch, kteří v prvních školních dnech učitele poslouchají pozorně a nebo se o podobném tématu baví se svými rodiči.

Analýza odpovědí na tuto otázku nepřispívá k potvrzení hypotézy č. 5.

Graf č. 9 - Otázka č. 10 – Myslíš si, že by měl platit zákon, který zakazuje fyzicky trestat děti?

Důvodem, proč byla otázka zařazena, je zjištění, jestli by děti uvítaly, pokud by fyzické trestání a ubližování dětem bylo zakázáno zákonem, jako je tomu v některých okolních evropských zemích. Výsledky nám ukazují, že 60% dětí by přijetí podobného zákona schvalovalo. Jedná se o nadpoloviční většinu respondentů a rozdíl mezi přívrženci a odpůrci možné legislativní změny je 21% tj. 40 dětí. Možnost „nevím“ sice nebyla do možných odpovědí zařazena, ale 2 děti, tj. 1% se nemohly rozhodnout a připsaly tuto odpověď, která byla vyhodnocena spolu s ostatními odpověďmi.

Analýza odpovědí na tuto otázku spíše přispívá k potvrzení hypotézy č. 6.

4.4 Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1 „V současných rodinách převažuje pozitivní výchova s převahou odměn a procento takto smýšlejících rodičů se zvyšuje.“

K tomuto zjištění sloužily otázky č. 3 a č. 4., které ukázaly, že i když oproti roku 2003 výhradně pozitivní výchova klesla, výchova se stejným zastoupením odměn i trestů zase stoupla a pouze negativní výchova klesla téměř o polovinu. Respondenti mnohem častěji vybrali i několik důvodů proč jsou odměňování a více se vyjadřovali k odměnám slovně, než tomu bylo v případě důvodů k potrestání. Z toho by se dalo usuzovat, že odměny jsou častější, rozmanitější a četnější než tresty.

Závěrem se dá konstatovat, že smýšlení o způsobech a formě výchovných prostředků dnešních rodičů je spíše pozitivní.

Hypotéza č. 1 se potvrdila.

Hypotéza č. 2 „V souladu s probíhajícími změnami ve společnosti se mění také formy a důvody odměn i trestů v dnešních rodinách.“

V oblasti změn důvodů k odměňování i trestání ve srovnání s minulými lety nedochází ke změnám. Rodiče i nadále považují za nejdůležitější školní prospěch a chování, jak tomu bylo i při předchozích šetřeních.

Podle zjištěných výsledků se dá dále usuzovat, že v dnešních rodinách částečně dochází ke změnám způsobů odměn. Stále je nejčastější odměnou slovní pochvala a peníze, ovšem velká část dětí se uvedla jiné způsoby odměňování, které souvisí s rozvojem informačních technologií a rozmachem elektrotechniky v současnosti. I formy trestů se mění. Mezi nové způsoby potrestání patří zákaz používání počítače, mobilního telefonu, IPOdu a jiných elektronických zařízení.

Hypotéza č. 2 se nepotvrdila.

Hypotéza č. 3 „Počet dětí, které nejsou fyzicky trestány se díky osvětě a prevenci zvyšuje.“

Tohoto zjištění bylo docíleno vyhodnocením otázky č. 7. Výsledky ukázaly, že jako výchovný prostředek využívá tělesné tresty stále se snižující procento rodičů. Jedná se o

pozitivní výsledek, ovšem stále celá jedna šestina respondentů má přímou zkušenost s násilným jednáním svých rodičů. Pro další generace je příznivé, že násilí se z rodiny pozvolna vytrácí a dětem se od rodičů dostává spíše pozitivních výchovných vzorců.

Hypotéza č. 3 se potvrdila.

Hypotéza č. 4 „Pokud jsou děti trestány, vnímají trest častěji jako spravedlivý.“

Tvrzení dokazují výsledky odpovědí na otázku č. 8. Skoro polovina oslovených respondentů považuje udělení trestu za spravedlivý počin ze strany rodičů. Další nezanedbatelná část dětí uznává trest za občas spravedlivý a jen malé procento dětí vidí tresty jako vždy nespravedlivé. Trest je součástí výchovy. Slouží k regulaci chování a jednání jedinců ve společnosti. Bez něj by nebyla výchova možná. Způsob trestu by měl odpovídat provinění. Děti vnímají, že při porušení pravidel trest následuje. Ve většině případů jsou si vědomi, že si trest zaslouží.

Hypotéza č. 4 se potvrdila.

Hypotéza č. 5 „Děti mají dostatečné povědomí o svých právech.“

I přesto, že děti jsou se svými právy každoročně v rámci výuky seznamovány, přiklonilo se větší procento respondentů ke stanovisku, že neví vše o svých právech, která jsou téměř shodná s právy dospělých. Je možné, že si děti neuvědomily a nespojily svá práva uvedená ve školním řádu s právy dospělých lidí.

Hypotéza č. 5 se nepotvrdila.

Hypotéza č. 6 „Děti by s úplným zákazem fyzických trestů ve společnosti souhlasily.“

Souhlas se zákazem trestů vyslovilo 60% respondentů. Jedná se o nadpoloviční většinu a rozdíl mezi přívrženci a odpůrci možné legislativní změny je 21%. Děti vnímají tělesné násilí jako negativní jev při rodinném soužití a přiklonily by se k tomu, aby z výchovy úplně vymizelo.

Hypotéza č. 6 se potvrdila.

ZÁVĚR

Problematikou užívání fyzických trestů na dětech se v poslední době zabývá stále větší množství lidí. Je to v souladu se stále častěji se objevujícím názorem, že tento negativní jev je potřebné snížit na co nejmenší možné procento.

V mnoha okolních vyspělých státech je tato legislativa platná a vykazuje kladné výsledky v oblasti snižování násilí na dětech.

Na základě kvantitativního výzkumu, jehož záměrem bylo nejen srovnání užívání trestů a odměn rodiči za posledních deset a dvacet let, ale i získání názorů dnešních dětí, lze konstatovat, že výchovné prostředky současných rodičů se výrazným způsobem nemění. Stále zůstává určitá část těch, kteří se ve svých výchovných postupech k násilnému jednání uchýlí a nezavrhují je. Potěšující je zjištění, že takových rodičů stále ubývá. Mezi rodiči stále častěji vítězí pozitivní přístup k výchově svých potomků, což má za následek pohodovější a klidnější dětství a více vyrovnaných a spokojených jedinců v naší společnosti.

Česká republika, byť nepatří mezi státy s úplným zákazem trestání dětí, není zemí, kde by bylo násilí na dětech přehlíženo. Dle mého názoru je současná platná legislativa dostatečná, aby zajistila, aby k takové formě násilí nedocházelo, ovšem není v uspokojivé míře uplatňována. Problémem je, že k násilí dochází za zavřenými dveřmi. Češi vnímají vměšování do osobních záležitostí se zvýšenou nevraživostí. Pokud děti samy nezjistí, že facky a bití nejsou standární způsob výchovy a nevyhledají pomoc, násilí pokračuje a ve většině případů se i stupňuje.

Stát a mnohé organizace se snaží zvýšenou preventivní, osvětovou, poradenskou a materiální pomocí zabránit vzniku a zvyšování výskytu tohoto ve společnosti negativního jevu. Prevence je zaměřena na všechny možné skupiny obyvatelstva, včetně dětí. Pokud se již k výskytu násilí dojde, společnost se snaží poskytnout obětem odpovídající pomoc.

Jedním z cílů práce bylo vytvořit přehled o platné legislativě v České republice a vysvětlení základních pojmů vztahujících se k dané problematice, čemuž se věnuje značná část teoretické pasáže.

V praktické části této práce jsem si vytýčila cíl potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy.

Z výsledků všech odpovědí vyplývá, rodiče se snaží o pozitivní směr výchovy. Je to dáno i faktem, že společnost se násilím více zabývá. Snaží se o vhodná řešení při snižování jeho výskytu tím, že se o problému mluví a média dostatečně informují o případech týrání. Tím se do povědomí rodičů stále častěji dostává informace, že trestat děti fyzicky není správná cesta k formování jejich osobnosti. V oblasti změn forem a důvodů k odměňování či trestání se smýšlení rodičů žádným závratným způsobem nemění. Děti jsou nejčastěji odměňovány i trestány za školní prospěch a chování. Možná by do budoucna bylo vhodné, aby chování předčilo výsledky ve škole. To jak se dítě chová, je důkazem jeho adaptace a začlenění do kolektivu a také do společnosti. Dle mého názoru je důležitější charakter a morálka dítěte, než to jestli umí hezky číst nebo dobře počítat.

Zjištěné výsledky budou dány k dispozici všem školám, které se aktivně zapojily do výzkumného šetření. Metodici prevence na školách mohou práci využít v souvislosti s předcházením násilí a zvýšením povědomí dětí o jejich právech a povinnostech.

Násilí na dětech je problémem všech a k jeho řešení je nutné spolupracovat nejen s oběťmi či svědky násilí, ale i s širší veřejností, která všímavostí mnohdy napomáhá k řešení krizových situací a v neposlední řadě se sociálními pracovníky, kteří se řešením podobných situací zabývají a jsou schopni je řešit na odborné úrovni. Sociální pedagog ve školním zařízení může výrazně napomoci k šíření osvěty v oblasti lidských práv, především práv dětských. Komunikací na daný námět lze pozitivním směrem ovlivnit vztahy mezi dětmi a zvýšit znalost práv a povinností u dětí i jejich rodičů.

SEZNAM LITERATURY

Zákony a předpisy

Sdělení č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte

Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., *občanský soudní řád*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů

Knihy a publikace

Bible, písmo svaté Starého a nového zákona, včetně deuterokanonických knih, Praha: Česká biblická společnost, 1995, 548 s., ISBN 80-85810-08-5

DELAROCHE, P. *Rodiče, nebojte se říkat NE*, Praha: Portál, 2000, 138 s.

ISBN 80-7178-441-9

DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*, Praha: Avicentrum, 1986, 139 s.

DUNOVSKÝ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*, Praha: Grada, 2005, 251 s. ISBN 80-247-1201-6

DYTRYCH, Z. *Problémové rodiny: úplná závěrečná zpráva úkolu P 17-335-240/02 „Problémové rodiny a duševní zdraví“*. Praha: Výzkumný ústav psychiatrický, 1981, 261 s.

HANUŠOVÁ, J. *Násilí na dětech – syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 24 s. ISBN 80-86991-78-4

HANZOVÁ, M. a kol. *Práva a povinnosti našich dětí*. Praha: Victoria publishing a.s., 1995, 107 s. ISBN 80-7187-007-2

CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži – aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: Linde, 2010, 239 s. ISBN 978-80-7201-825-3

J.: *Svědectví týraného dítěte*. Praha: TRITON, 1996, 45 s. ISBN 80-85875-23-3

KAST ZAHN, A. *Jak naučit děti pravidlům*. Brno: Computer Press, 2008, 184 s. ISBN 978-80-251-2042-2

- LOVASOVÁ, L., SCHMIDOVÁ, K. *Tělesné tresty*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 24 s. ISBN 80-86991-75-X
- LYONS, L., *Historie trestu, justiční tresty od dávných dob do současnosti*, Praha: Svojtka a Co, 2004, 190 s. ISBN 80-7352-021-4
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-80-7367-325-6
- MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?* Praha: Portál, 2007, 109 s. ISBN 978-80-7367-270-607.
- NINGER, J. *O trestání v rodině: Pro rodiče a jiné dospělé čtenáře* Knihovny rodičů a vychovatelů, 1. vydání, 1940, 30 s.
- NOVOTNÁ, V., FEJT, V. *Sociálně – právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2009, 256 s. ISBN 978-80-86723-77-8
- PROKOP, M. *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*. Brno: Ekologický právní servis, 2000, 79 s. ISBN 80-902570-8-9
- ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003, 156 s. ISBN 80-86131-44-0
- VANÍČKOVÁ, E. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995, 64 s. ISBN 80-7184-008-4
- VANÍČKOVÁ, E. *Stop tělesným trestům*. Praha: Česká společnost pro ochranu dětí, 2004a. 11 s. ISBN 80-239-3442-2
- VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky*. Praha: Grada, 2004b, 79 s. ISBN 80-247-0814-0,
- VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, 543 s. ISBN 80-7179-696-9
- VOŇKOVÁ, D. *Vaše právo – právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. Praha: proFEM o.p.s., 2005, 70 s. ISBN 80-239-4025-2
- VOTAVOVA, J. a kol. *Mami, tati, znáš má práva? Malá publikace o Úmluvě o právech dítěte*, Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008, 47 s. ISBN 978-80-254-5794-8

VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, 154 s. ISBN 80-244-0337-4,

WYCKOFF, J., UNELLOVÁ, B.C. *Výchova bez křiku a pohlavků*. Praha: Mladá fronta, 2004, 164 s. ISBN 80-204-1193-3

Sborníky a časopisy

JÍLEK, D. Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte, časopis Právník, roč. 129, 1990, č. 4, s. 365

Psychosociální souvislosti znevýhodněných dětí, časopis Sociální práce, 2011, č. 2, s. 170

SBORNÍK Násilí na dětech. 2. národní a 1. středoevropská konference, konaná pod záštitou veřejného ochránce práv. Praha: Humanitas-Profes, o.p.s., 2003, s. 22

Internetové stránky

<http://www.fod.cz>

<http://ikatalogy.nidm.cz/katalog/socialne-patologicke-jevy/tyrani-a-zneuzivani-deti>

<http://www.iuplnk.eu/news/detska-prava/>

<http://www.lidskaprava.cz>

<http://www.mimiforum.cz>

<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/>

<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2008.aspx>

<http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>

<http://www.stopnasilinadetech.cz>

<http://www.stopnasilinadetech.cz/pdf/narodnistrategie.pdf>

http://www.stemmark.cz/download/press_release_telesne_tresty

<http://www.umpod.cz/urad/>

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka číslo	Název	Strana
1	Způsob výchovy v rodinách	30
2	Důvody, které vedou rodiče k výchovnému zásahu	31
3	Rodiči nejčastěji používané formy odměn a trestů	32
4	Tělesný trest naplňující podstatu týrání v rodině	32
5	Pocit spravedlnosti potrestání	33
6	Přehled organizací, které se zabývají pomocí dětem	36-37
7	Přehled trestných činů týrání svěřené osoby	42

Graf číslo	Název	Strana
1	Otázka č. 1 a 2 - Jsi dívka x chlapec. Je Ti let.	50
2	Otázka č. 3 - Za své chování a školní výsledky jsi rodiči více odměňován, trestán, odměňován i trestán (napůl)?	51
3	Otázka č. 4 – Za co jsi nejčastěji odměňován?	52
4	Otázka č. 5 – Jakým způsobem Tě rodiče nejčastěji odměňují?	54
5	Otázka č. 6 – Za co jsi nejčastěji trestán?	55
6	Otázka č. 7 – Jakým způsobem Tě rodiče nejčastěji trestají?	56
7	Otázka č. 8 – Pokud jsi potrestaný, je podle Tebe trest spravedlivý?	58
8	Otázka č. 9 – Víš, že máš úplně stejná práva jako dospělý člověk?	59
9	Otázka č. 10 – Myslíš si, že by měl platit zákon, který zakazuje fyzicky trestat děti?	60

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 2 – Souhlas rodičů (varianta č. 1)

Příloha č. 3 – Souhlas rodičů (varianta č. 2)

Příloha č. 1 – Dotazník

Milý žáku, milá zákyně,

jmenuji se Petra Matýzková a studuji obor sociální pedagogika na Institutu mezioborových studií v Brně. Ráda bych Tě požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který se vztahuje k mé bakalářské práci s názvem „Postoje společnosti k fyzickým trestům na dětech“. Dotazník je anonymní a data budou použita pouze pro potřeby mého výzkumu. Vybranou odpověď označ . U otázek 4-7 můžeš označit více možností.

1. Jsi dívka chlapec

2. Je Ti let.

3. Za své chování a školní výsledky jsi rodiči více

- odměňován
- trestán
- odměňován i trestán (napůl).

4. Za co jsi nejčastěji odměňován?

- školní známka chování
- dobře vykonané domácí práce bezdůvodně
- nedostávám odměny
- jiné (napiš za co).....

5. Jakým způsobem Tě rodiče nejčastěji odměňují?

- pochvala společný rodinný program (kino, aqvapark...)
- dárky splněné přání
- peníze sledování televize
- jiné odměny (napiš jaké).....

6. Za co jsi nejčastěji trestán?

☐ školní známka	☐ chování
☐ bití sourozence, rvačky	☐ při poškození nějaké věci
☐ bezdůvodně	☐ nejsem trestán
☐ domácí práce (neudělané nebo udělané špatně)	
☐ z jiného důvodu (napiš z jakého).....	

7. Jakým způsobem Tě rodiče nejčastěji trestají?

☐ hubování	☐ zákaz chození ven
☐ výprask	☐ odebrání kapesného
☐ zákaz televize	☐ splnění určených povinností
☐ jiné tresty (napiš jaké).....	

8. Pokud jsi potrestaný, je podle Tebe trest spravedlivý?

☐ vždy spravedlivý
☐ občas spravedlivý
☐ vždy nespravedlivý

9. Víš, že máš téměř stejná práva jako dospělý člověk?

☐ ANO	☐ NE

10. Myslíš si, že by měl platit zákon, který zakazuje fyzicky trestat děti?

☐ ANO	☐ NE

Děkuji za odpovědi.

Příloha č. 2 – Souhlas rodičů (varianta č. 1)

Souhlas rodičů:

Souhlasím/nesouhlasím*, aby se mé dítě zúčastnilo anonymního šetření, které proběhne ve škole a vztahuje se k sociologickému výzkumu v rámci bakalářské práce s názvem „Postoje společnosti k fyzickým trestům na dětech“, zpracovávané studentkou Institutu mezioborových studií Petrou Matýzkovou.

podpis.....

* nehodící se škrtněte

Příloha č. 3 – Souhlas rodičů (varianta č. 2)Souhlas rodičů:

Souhlasím/nesouhlasím*, aby se mé dítě zúčastnilo anonymního šetření, které proběhne ve škole a vztahuje se k sociologickému výzkumu v rámci bakalářské práce s názvem „Postoje společnosti k fyzickým trestům na dětech“, zpracovávané studentkou Institutu mezioborových studií Petrou Matýzkovou. Otázky v dotazníku jsou zaměřeny na odměňování dětí, vnímání spravedlnosti odměn, popř. trestů a znalost práv dětí.

podpis.....

* nehodící se škrtněte